

Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 2003

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
VD-kommentar	3
Den forskningsstödjande verksamheten	6
Arbetssätt	6
Uppföljning och utvärdering	7
Projekttuppföljning.....	7
Hälsovetenskapliga longitudinella studier	13
Utvärdering av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond	14
Anslag till forskningsprojekt och infrastrukturellt stöd	15
Anslag till forskningsinitiering.....	16
Nobelsymposier.....	17
Stipendier	18
Forskarskolor	19
Forskarskola i moderna språk.....	19
Forskarskolan i matematik med ämnesdidaktisk inriktning	20
The Swedish School of Advanced Asia Pacific Studies – SSAAPS	21
Nordiska museets forskarskola för museianställda.....	22
Områdesgrupper.....	23
Områdesgruppen för forskning om kunskapssamhället.....	23
Områdesgruppen för forskning om kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling	25
Områdesgruppen för forskning om civilsamhället	28
Ny områdesgrupp	29
Samarbete med riksdagen.....	30
Talmannens roll.....	30

Kvinnor och makt	30
Anders Chydenius.....	31
Stiftelsen Skapande Människa	32
Internationella engagemang.....	33
European Foundation Centre	33
Ett europeiskt forskningsråd	33
Samarbete med institut för avancerade studier	36
Svenskt i Finland – finskt i Sverige	37
Projekt 2005.....	39
Kulturpolitisk forskning	40
Årsredovisning	43
Förvaltningsberättelse.....	43
Stiftelsens ändamål	43
Årets verksamhet	44
Utvärdering.....	45
Resultat och ställning.....	46
Finansiellt resultat.....	48
Den finansiella verksamheten – fem år i sammandrag	50
Resultaträkning.....	53
Balansräkning	54
Kassaflödesanalys.....	56
Redovisnings- och värderingsprinciper	58
Värdering materiella anläggningstillgångar.....	58
Värdering bokförda värden.....	58
Värdering marknadsvärden.....	58
Värdering finansiella anläggningstillgångar	58
Värdering bokförda värden.....	58
Värdering marknadsvärden.....	59
Värdering omsättningstillgångar	59
Värdering bokfört värde	59
Värdering marknadsvärden.....	59
Värdering skulder	59
Beviljade forskningsmedel	60
Eget kapital.....	60
Till bokfört värde.....	60
Till marknadsvärde	60
Noter.....	61
Revisionsutlåtande.....	78
Donationer.....	79

VD-kommentar

År 2005 har Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond verkat under 40 år. RJ:s tillkomst kan nära sammankopplas med den tid då det svenska välfärdssystemet var stätt i en snabb kvantitativ och kvalitativ expansion. Ett väl fungerande forskningsrådssystem kompletterades med att den behovsmotiverade forskningen utbyggdes sektorsvis.

Sedan mitten av 1960-talet har det även skett en mycket kraftig kvantitativ utveckling av högskolan, samtidigt som resurserna för den behovsmotiverade forskningen minskat och koncentrerats till färre områden. Högskolans forskningsverksamhet är numera, vad gäller basanslagen, i huvudsak inriktad på utbildning av nya forskargenerationer. Denna utveckling har skett parallellt i många länder i Västeuropa.

Nordiska ministerrådet har låtit göra en genomgång av de statliga anslagen till FoU i de nordiska länderna under åren 1991–2003. Analysen ger belägg för att det statliga forskningsstödet under denna period haft en betydligt lägre tillväxt i Sverige än i de övriga nordiska länderna. Fram till 1996 hade Sverige den högsta procentandelen statligt forskningsstöd per capita. 2003 hade såväl Norge som Island passerat Sverige och Finland kommit i kapp genom en mycket kraftig ökning (25 %) av de offentliga medlen till FoU under åren 1996–1999. Denna relativa försvagning av det offentliga stödet har endast till en liten del kunnat vägas upp av de insatser som gjorts av forskningsstiftelserna. Inte ens om regering och riksdag till 100 % skulle tillstyrka de anslagsöskanden på 7,5 miljarder som nyligen ingivits till regeringen av forskningsråden, universiteten och högskolorna samt akademierna skulle det vara möjligt för Sverige att återta den position landet hade i Norden för bara tio år sedan. Fortfarande intar emellertid Sverige en ledande position vad avser stödet till forskning till universitet och högskolor kanaliserade genom forskningsrådssystemet.

Konkurrensen om de offentliga medlen har ökat dramatiskt under senare år, inte bara i Sverige och i Norden, utan inom hela OECD-området. Detta medför att kraven på en bättre och mer selektiv styrning av de tillgängliga medlen också har ökat påtagligt. Därmed aktualiseras frågan om hur man skall kunna skapa garantier för att resurserna fördelas till de mest kvalificerade forskarna i Sverige, i Norden och i Europa? Denna viktiga fråga har nu kommit i fokus för den forskningspolitiska debatten. Det står därvid klart att det finns ett stort behov av stödordningar som framför allt avser att främja kvalitetsutvecklingen inom den grundläggande forskningen. Universiteten och högskolorna kan på grund av den tilltagande konkurrensutsättningen erhålla ökade basresurser endast om de har förmåga att attrahera externa resurser för forskning. Man kan till och med ifrågasätta om uppdelningen av basresurser och externa anslag längre är en relevant indelningsgrund eftersom

de externa anslagen numera också i större omfattning är ett stöd till universitetens och högskolornas basala infrastruktur.

Många länder har redan lagt om sin forskningsstödjande verksamhet enligt denna selektiva finansieringsmodell. Nordiska ministerrådet kommer fr.o.m. 2005 genom det nya forsknings- och innovationsrådet i huvudsak att stödja *centres of excellence* (NORIA). Det nyligen presenterade förslaget om ett europeiskt forskningsråd (ERC), som förhoppningsvis kommer till stånd inom ramen för det sjunde ramprogrammet kommer att få en likartad inriktning, dvs. att stöd kommer att utgå till forskare och forskargrupper endast på basis av kvalitetskriterier. (Se vidare avsnittet ”Ett europeiskt forskningsråd”). Det är mot denna bakgrund RJ:s styrelse låtit företa grundliga utvärderingar av såväl stiftelsens finansförvaltning som dess forskningsstödjande verksamhet. Med bl.a. dessa utvärderingar som grund har en ny strategi för finansförvaltningen redan utformats och principbeslut fattats om en ny inriktning av den forskningsstödjande verksamheten bortom fondens 40-årsjubileum 2005.

Det ökade antalet ansökningar till fonden är främst en följd av att utbildningsvolymen inom högskolesektorn expanderat mycket påtagligt samtidigt som resurserna för den inomvetenskapligt motiverade forskningsverksamheten inte på långt när följt samma utveckling. För RJ:s del illustreras detta av att endast 8 av 275 ingivna ansökningar (2,9 %) om anslag ur Kulturvetenskapliga donationen kunde beviljas för år 2004. Detta var den lägsta andelen i fondens hittillsvarande verksamhet. Styrelsen beslöt därför att medel för nya forskningsprojekt ur denna donation ej skulle utlysas för år 2004. Styrelsen avsåg att skapa ett nödvändigt rådrum för fonden att parallellt med utvärderingen formulera en ny inriktning av det framtida forskningsstödet.

Med utgångspunkt i gällande stadgar för RJ har styrelsen således lagt fast ett antal grundprinciper som kommer att preciseras närmare under 2004. Detta arbete bedrivs enligt följande riktlinjer:

Engångsanslag

En övergång till engångsanslag skall ske för samtliga stödformer inom RJ. Detta kommer att underlätta såväl den interna ekonomiska planeringen som relationerna med berörda forskare och anslagsförvaltande lärosäten. Engångsanslag skall formellt avse hela den aktuella projektiden, men kompletteras med särskilda regler för utbetalning och vetenskaplig och ekonomisk uppföljning.

Stora och långsiktiga forskningssatsningar

Detta innebär att forskningsprogram/projekt skall totalt kunna tilldelas 30–50 miljoner kronor över en tidsperiod på 6–8 år. Programmen/projekten skall bestå av seniora forskare, postdoktorer och i vissa fall doktorander som befinner sig i ett slutstadium av sin doktorsutbildning.

Postdoktorala satsningar

Det särskilda postdoktorala stödet kan innefatta följande komponenter:

- ”Småprojekt” med särskild inriktning på unga forskare.

- Individuella postdoktorala stipendier med inslag av utlandsvistelse varav det fyraåriga Pro Futura-programmet till minne av Torgny Segerstedt är en viktig del.
- Individuella anslag till framtidens forskningsledare, vilka riktar sig till yngre forskare på docentnivå.
- Särskilt riktade postdoktorala programsatsningar.

Härutöver kommer RJ självfallet behålla de särskilda stödformerna för infrastruktur och forskningsinitiering. De under senare år ökade kontakterna och samarbetet med internationell forskning kommer också att ytterligare förstärkas.

När detta skrivs har vintersolståndet just passerats i vår mörka del av världen och vi gläds över att ånyo gå mot ljusare tider. Även på finansmarknadens himmel tycks tecknen tyda på en viss ljusning efter ett par riktigt mörka år. När man skall summera det gångna året och då våga sig på några gissningar om framtiden känner man en tilltagande optimism över de fortsatta möjligheterna för en forskningsstiftelse som Riksbankens Jubileumsfond att långsiktigt kunna bidra till kvalitetsutvecklingen av forskningen inom humaniora och samhällsvetenskap.

Dan Brändström

Den forskningsstödande verksamheten

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) stöder kvalificerad forskning i form av projektanslag till enskilda forskare eller forskargrupper som ansökt om anslag. Stiftelsen verkar aktivt inom vida fält av vetenskaplig forskning. Kompetensspridningen bland forskarna i styrelse och beredningsgrupper återspeglar detta förhållande. Styrelsen består därutöver av personer med ekonomisk och politisk sakkunskap. Denna personsammansättning gör att stiftelsen representerar ett stort erfarenhetsfält och den har därmed en unik ställning som allsidigt kontaktorgan mellan olika forskningsområden, liksom mellan forskningen och andra centrala samhällsintressen.

Alltsedan Jubileumsfondens tillkomst har ett visst företräde getts åt samhällsvetenskapligt och humanistiskt orienterad forskning, inkluderande ämnesområdena juridik och teologi. En mycket kraftfull insats har under de senaste åren gjorts till förmån för den humanistiska forskningen. Stiftelsens ambition är att stödja ämnesområdena humaniora och samhällsvetenskap till lika stora delar. Den medicinska forskningen erhåller stöd via Erik Rönnerbergs donationer. Socialmedicinsk forskning stöds både inom Jubileumsdonationen och Kulturvetenskapliga donationen. Naturvetenskap och teknik stöds i mindre utsträckning via samarbetsprojekt inom humaniora och samhällsvetenskap.

Stiftelsen är intresserad av att stödja gränsöverskridande forskningsprojekt i vilka forskare från olika discipliner, fakulteter, orter eller länder samarbetar. Vid en översiktlig genomgång av de hittills beviljade anslagen finner man exempel på många sådana forskningsprojekt, speciellt inom Kulturvetenskapliga donationens verksamhetsområde.

Arbetsätt

Det är styrelsen som fattar beslut om anslag från stiftelsen. Inkomna ansökningar har dessförinnan bedömts och prioriterats i en eller oftast flera av RJ:s beredningsgrupper. I var och en av dessa ingår några av styrelsens ledamöter och suppleanter (forskare och riksdagsledamöter), ett antal utomstående såväl nationella som internationella vetenskapliga experter. Ansökningarna har dessutom i den andra ansökningsomgången som regel bedömts av tre externa sakkunniga inom eller utom landet. Varje ansökan bedöms i förhållande till internationell standard och till såväl vetenskapliga kvalitetskriterier som samhällsrelevanskriterier.

Beslut om anslag till nya projekt fattas i två steg: Bedömningarna i det första steget grundas på korta, översiktliga ansökningar, *projektskisser*. Beredningsgrupperna väljer ut de ansökningar som bedöms ha högsta vetenskapliga kvalitet och som utformats av forskare, som bedöms vara kompetenta och

lämpliga att bedriva projektet i fråga. Dessa forskare bereds därefter tillfälle att komma in med mer omfattande ansökningar. Övriga ansökningar avslås. I ett andra steg bedöms och prioriteras *fullständiga ansökningar* (i regel efter externa sakkunniggranskningar) inför de slutliga besluten i styrelsen.

Sedan år 2002 sker ansökan till RJ helt och hållet via Internet. Detta har inneburit att pappershanteringen nedbringats till ett minimum. Förutom att de sökande insänder sina projektansökningar elektroniskt arbetar också RJ:s beredningsgruppsledamöter och de externa sakkunniga via RJ:s hemsida.

I de fall ansökningarna gäller forskning som aktualiserar etiska frågor prövas dessa efter samma normer och på samma sätt som inom Vetenskapsrådet.

Ansökningar till Kulturvetenskapliga donationen har bedömts i enlighet med kriterierna i de av stiftelsen utfärdade anvisningarna, vilket inneburit att projekten särskilt granskats med hänsyn tagen till projektens gränsöverskridande karaktär, dvs. hur man avser att samarbeta mellan olika forskningsdiscipliner, över institutions-, fakultets- eller universitetsgränser. Dessutom prioriteras projekt med doktorandmedverkan.

Inom vissa områden, som bedöms angelägna men inte tillräckligt uppmärksammade, tillsätter stiftelsen ibland särskilda s.k. områdesgrupper. Deras uppgift är att kartlägga forskningsbehov och stimulera till vetenskaplig forskning och till informationsutbyte. Dessa grupper består av forskare från discipliner av betydelse för området samt företrädare för i sammanhanget viktiga samhällsintressen. Verksamheten kan beskrivas som kvalificerat forskningsförberedande arbete. Gruppernas arbete avslutas när man vunnit tillräcklig uppmärksamhet från forskarhåll och/eller från de myndigheter som har ansvar för att permanenta resurser tillförs området i fråga.

År 1997 beslöt styrelsen att inrätta en områdesgrupp för forskning om *kunskapsamhället* och år 2000 inrättades en områdesgrupp för forskning om *kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling*. En ny områdesgrupp för forskning om *civilsamhället* har inlett sitt arbete under våren 2003. Ytterligare en områdesgrupp kommer att inleda sitt arbete under år 2004. Dessa gruppers verksamhet beskrivs närmare längre fram i årsberättelsen.

Uppföljning och utvärdering

Projektuppföljning

Den regelmässiga uppföljningen och utvärderingen av pågående och nyligen avslutade projekt har inneburit att 23 projekt varit föremål för särskild granskning under år 2003: 14 projekt inom Jubileumsdonationen och 9 inom Kulturvetenskapliga donationen. Syftet med uppföljningen har varit att granska de vetenskapliga resultaten och göra bedömningar av projektens struktur och resurstilldelning. Därutöver har ett syfte varit att genom samtal med rektorer, dekaner, forskare och doktorander utröna dagens och framtidens villkor för kunskapsutvecklingen inom berörda fakultetsområden.

Under året har projektledare vid Uppsala, Lunds, Stockholms och Göteborgs universitet samt vid Handelshögskolan i Stockholm kontaktats och dessa har erhållit följande frågor vilka besvarats skriftligen och kommenterats muntligen vid projektbesöket:

1. Vilka vetenskapliga publikationer har projektet genererat?
2. Har projektet genererat uppslag till nya forskningsinsatser (gäller särskilt för avslutade projekt)?
3. Har projektets medarbetare medverkat med bidrag vid nationella eller internationella symposier? Om ja, ange vilka.
4. Har projektet medfört att Du eller någon av Dina medarbetare blivit inbjuden som gästforskare vid något annat lärosäte? Likaledes är det av intresse att få reda på om arbetet i projektet stimulerat till att gästforskare inbjudits till Din institution.
5. Vilka utbildningseffekter har erhållits genom projektet? Har t.ex. doktorander deltagit? Om ja, ange namn och ålder. Därtill bör det belysas om särskilda läromedel har tillkommit med anknytning till projektet.
6. Vilka forskningsinformativa inslag har förekommit under projektets gång och/eller efter projektets avslutning?

Slutligen efterfrågades en ekonomisk redovisning av projektmedlens användning till löner, utrustning, resor, lokala omkostnadsavgifter (lokaler, institutions- och universitetskostnader), eventuellt övriga omkostnader.

Beredningsgrupp 1 besökte Lunds universitet den 7 november 2003. Nedanstående tre projekt valdes ut för detta besök:

Filosofie doktor Fredrik Nilsson – J2001-0264

Aktiesparande – en ny folkrörelse? En etnologisk undersökning av aktiesparandets drivkrafter, uttrycksformer och gemenskaper

Etnologiska institutionen

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 1 930 000 kr

Professor Björn Hansson – J1998-0196

Förklaringsfaktorer till förväntad avkastning på den svenska aktiemarknaden 1945–1996

Nationalekonomiska institutionen

Anslag t.o.m. 2001

Totalt beviljat: 2 445 000 kr

Docent Kerstin Cederlund – K1998-5073

Universitetens regionala roller. Svensk utbildning, forskning och regional utveckling i internationellt perspektiv.

Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi

Anslag t.o.m. 2001

Totalt beviljat: 4 200 000 kr

Beredningsgrupp 2 besökte Uppsala universitet den 10 oktober 2003. Nedanstående tre projekt valdes ut för besöket:

Filosofie doktor Patrik Juslin – K2000-5193

Nya metoder för undervisning i kommunikation av känslor i musikutförande

Institutionen för psykologi

Anslag t.o.m. 2003

Totalt beviljat: 6 000 000 kr

Professor Bo Ekehammar – J2000-0282

Stereotyper och fördomar: Automatiska och kontrollerade komponenter

Institutionen för psykologi

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 2 150 000 kr

Professor Per-Olov Sjöden – J1994-0039

En longitudinell studie av riskfaktorer för och skyddsfaktorer mot framtida ätstörningar hos flickor

Centrum för omvårdnadsforskning

Anslag t.o.m. 2001

Totalt beviljat: 4 805 000 kr

Beredningsgrupp 3 besökte Uppsala universitet den 10 november 2003. Nedanstående tre projekt valdes ut för besöket:

Professor Sverker Gustavsson – J2001-0683

Reformstrategier för Europeiska unionen

Statsvetenskapliga institutionen

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 1 395 000 kr

Professor Lena Marcusson – J1998-0331

Examination inom högskolan ur ett rättsligt perspektiv

Juridiska institutionen

Anslag t.o.m. 2002

Totalt beviljat: 1 715 000 kr

Professor Rolf Larsson – J2001-0522

Kointegrationsanalys av paneldata

Institutionen för informationsvetenskap

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 2 630 000 kr

Beredningsgrupp 4 besökte Stockholms universitet den 17 november 2003.

Nedanstående fyra projekt valdes ut för besöket:

Professor Olle Engstrand – K1997-5066

De svenska dialekternas fonetik och fonologi år 2000 (SWEDIA 2000)

Institutionen för lingvistik

Anslag t.o.m. 2003

Totalt beviljat: 26 000 000 kr

Filosofie doktor Anders Hallengren – J1998-0267

Interpretation and impact: The Swedish reception of the Sage of America

Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria

Anslag t.o.m. 2001

Totalt beviljat: 405 000 kr

Filosofie doktor Marta Edling – J1999-0413

Konsthögskolor som kunskapsförmedlare: En studie av olika synsätt på den högre bildkonstnärliga utbildningen i Sverige under 1900-talet

Konstvetenskapliga institutionen

Anslag t.o.m. 2001

Totalt beviljat: 1 400 000 kr

Filosofie doktor Anders Olsson – J2000-0107

Det poetiska fragmentet i modern svensk dikt

Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria

Anslag t.o.m. 2003

Totalt beviljat: 1 850 000 kr

Beredningsgrupp 5 besökte Lunds universitet den 27 november 2003. Nedanstående fem projekt valdes ut för besöket:

Professor Ella Johansson – K1997-5008

Flexibilitet som tradition – Kulturmönster och näringar i norrländsk skogsbygd under 1000 år

Etnologiska institutionen

Anslag t.o.m. 2002

Totalt beviljat: 17 249 500 kr

Filosofie doktor Charlotte Merton – J1998-0200

Den felande länken: hovet som arena för Sveriges eliter 1500–1800

Historiska institutionen

Anslag t.o.m. 2002

Totalt beviljat: 4 112 000 kr

Docent Jakob Christensson – J1999-0197

Biografi över Sven Nilsson (1787–1883): Ett bidrag till förståelsen av 1800-talets vetenskapliga kultur

Institutionen för kulturvetenskaper

Anslag t.o.m. 2002

Totalt beviljat: 1 580 000 kr

Teologie doktor Martin Bergman – J1999-0211

Kommunionens form och innebörd – i nutidens svenska kyrka

Centrum för teologi och religionsvetenskap

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 3 455 000 kr

Filosofie doktor Eva Svensson – J2000-0096

Mänsklig praktik i olika sociala miljöer under medeltiden

Arkeologiska institutionen

Anslag t.o.m. 2004

Totalt beviljat: 3 074 860 kr

Beredningsgrupp 6 (Kulturvetenskapliga donationen) gjorde under året ett kortare besök den 9 april 2003.

Professor Sven-Erik Sjöstrand – K1998-5150

Flöden: Konst och företag, estetik, teknik och ekonomi (Fields of Flow)

Handelshögskolan i Stockholm

Anslag t.o.m. 2005

Hittills beviljat: 25 800 000 kr

Den 20–21 november gjorde gruppen ett besök vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola och ägnade samtidigt en dag åt strategiska överläggningar om RJ:s framtid. Följande fyra projekt besöktes:

Professor Hans Davidsson – K1994-5131

Förändringsprocesser i nordeuropeisk orgelkonst 1600–1970: integrerade studier i spelpraxis och instrumentbygge:

Professor Hans Davidsson – In1999-7017

Orgelforskning 2000

Professor Hans Davidsson – K2000-2004:5

Orgeln som kulturbärare – ett nationellt orgelforskningsinstitut

Filosofie doktor Sverker Jullander – In2002-0294

Nationellt orgel- och klaverforskningscentrum

Göteborg Organ Art Center

Anslag t.o.m. 2003

Hittills beviljat: 31 475 000 kr

Professor Anita Göransson – K1999-5131

Institutionen för arbetsvetenskap

Kön och eliternas reproduktion i ett komparativt perspektiv

Anslag t.o.m. 2004

Hittills beviljat: 14 200 000 kr

Professor Jan-Eric Gustafsson – K2000-5068

Institutionen för pedagogik

Validering av den högre utbildningens antagningssystem (VALUTA)

Anslag t.o.m. 2004

Hittills beviljat: 20 000 000 kr

Professor Dag Westerståhl – K2001-0789

Filosofiska institutionen

Relativism

Anslag t.o.m. 2004

Hittills beviljat: 12 000 000 kr

Hälsovetenskapliga longitudinella studier

Redan under 1960-talet igångsattes två större longitudinella folkhälsoprojekt, de s.k. Göteborgs- och Malmöstudierna. Redan innan RJ tillkom inleddes Göteborgsstudien genom att Lars Werkö, Lars Wilhelmsen och Gösta Tibblin 1963 påbörjade en internationellt uppmärksammas studie av 1913 års män. I denna studie uppmärksammades en rad faktorer som innebär risk för hjärtinfarkter. 1970 påbörjades den andra Göteborgsstudien under mottot "Försök att förhindra hjärtinfarkt". Det projektet erhöll stöd av RJ under 14 år.

1967 beviljade RJ medel till ett samarbetsprojekt vid Malmö Allmänna Sjukhus (MAS) mellan institutionerna för klinisk fysiologi, socialmedicin och patologi under rubriken "Epidemiologiska studier av hjärt-, kärl och lungsjukdomar i Malmö", men det kom snart att benämnas "Män födda 1914 i Malmö". Huvudansvariga för Malmöprojektet har varit professorerna Sven-Olof Isacson, Lars Janson, Sven-Erik Lindell och Bertil Steen. Den sistnämnde har sedermera i sin egenskap av professor i geriatrik vid Sahlgrenska Akademien, Göteborgs universitet, sammanfattat de gerontologiska och geriatriska populationsstudierna i Göteborg H70 1971–2002. Denna bok *Att bli äldre* utkom också under början av hösten 2003. Många av dessa studier har erhållit stöd av RJ.

De första resultaten publicerades 1972 i en avhandling av Sven-Olof Isacson (Venous occlusion plethysmography in 55-year old men. A population study in Malmö, Sweden). Detta var sannolikt den första epidemiologiska studien i världen, där graden av åderförkalkning i benen mätts med en objektiv, non-invasiv metod. Avhandlingen uppmärksammades internationellt. Resultaten visade tydligt på ett samband mellan tobakskonsumtionens storlek och blodflödets storlek i benartärerna, liksom ett samband mellan blodflöde och blodfettssnivå respektive blodtrycksnivåer. Kohorten har sedan följts med upprepade undersökningar fram till nu.

Genom ett särskilt anslag från RJ kunde dessa studier i ett samarbete med medicinska fakulteten i Lund sammanfattas i ett större internationellt seminarium vid MAS den 10–12 juni 2003. Huvudansvarig för planering och genomförande av seminariet ”Epidemiology and prognostic significance of symptomatic atherosclerosis. The ’Men Born in 1914’ study in retrospect and scientific issues and non-invasive methods for future cohort studies” var professor Sven-Olof Isacson. Medicinska fakultetens dekanus professor Jan Nilsson och RJ:s VD professor Dan Brändström svarade för inlednings- och välkomstanförändena.

Ett mycket stort antal doktorsavhandlingar och vetenskapliga rapporter har presenterats under de gångna åren som resultat av dessa stöd till projekt som initierades på 1960-talet. Inom dessa områden har svenska forskare med stöd av RJ kunnat bidra med ny kunskap som också varit en förutsättning för terapeutiska framsteg inom vården av åldersrelaterade sjukdomar.

Utvärdering av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Som redovisades i föregående årsberättelse beslutade styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond den 21 mars 2002 att utvärdera hela sin verksamhet. Motiven bakom detta var att stiftelsen inte varit föremål för någon ingående utvärdering sedan tillkomsten 1962; den första utdelningen av anslag skedde 1965. Tidpunkten valdes därför att det år 2004 är tio år sedan RJ genom riksdagens beslut om utskiftningen av löntagarfonderna tillfördes Kulturvetenskapliga donationen och ett antal nya stora forskningsstiftelser instiftades. De berörda stiftelserna och RJ enades på nyåret 2002 om att inom ramen för ett större gemensamt finansierat forskningsprojekt analysera de nya forskningsfinansiärernas roll i svensk forskningsfinansiering. Styrelsens beslut innefattade därför (1) en bred analys och bedömning av RJ:s forskningsstödjande verksamhet, (2) RJ:s finansiella verksamhet och (3) delfinansiering av det s.k. Stiftelseprojektet 2004, som fokuserar stiftelsernas roll i det nationella forskningssystemet och högre utbildningssystemet.

RJ-utvärderingen genomförs av professor Bengt Stenlund, f.d. rektor vid Åbo Akademi, ordförande, professor Margareta Bertilsson, Köpenhamns universitet, och professor Francis Sejersted, Universitetet i Oslo. Gruppens sekreterare är professor Thorsten Nybom, Örebro universitet. Från RJ:s kansli medverkar forskningssekreterare Anna-Lena Winberg. Utvärderingen har kommit i gång på allvar under år 2003. Ordföranden och sekreteraren har genomfört ett stort antal intervjuer med forskare, ledande befattningshavare vid universitet och högskolor såsom rektorer, förvaltningschefer och dekaner, representanter för andra forskningsfinansiärer, f.d. styrelseledamöter och de anställda vid RJ:s kansli. Stenlund har deltagit i beredningsgruppssammanträden under såväl våren som hösten, styrelsesammanträden, styrelsekonferensen 13–14 februari och ett sammanträde med arbetsutskottet. Stenlund och Nybom har tillsammans, eller var för sig, deltagit i de projektbesök som genomfördes vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Göteborg och Lund under oktober och november 2003. Vidare deltog Stenlund, Nybom och Bertilsson i

en planeringskonferens med den kulturvetenskapliga beredningsgruppen om RJ:s framtida forskningsfinansiering på Gunnebo slott, Göteborg, den 20 november 2003. Stenlund har också deltagit i ett par av de konferenser som under året arrangerats av RJ.

Direktörerna Lennart Nilsson och Claes de Neergaard har genomfört utvärderingen av RJ:s finansiella verksamhet och ekonomiska förvaltning. I deras direktiv ingick bl.a. att granska förutvarande och nuvarande styrmekanismer för verksamheten och försöka bedöma i vilken utsträckning de har varit och är ändamålsenliga. Vidare skulle de försöka bedöma hur placeringsverksamheten skötts t.ex. i förhållande till placeringspolicyn.

Nilsson och de Neergaard redovisade sin utvärderingsrapport för styrelsen vid sammanträdet den 27 mars. Deras huvudresultat var att RJ lyckats mycket väl med sin förvaltning. Dock gjordes några smärre påpekanden, vilka beaktades vid den revidering av RJ:s placeringspolicy som därefter gjordes. Den reviderade placeringspolicyn för RJ fastställdes sedan av styrelsen den 22 maj.

RJ-utvärderingen skall avslutas våren 2004. Tidsmässigt kommer avrapporteringen att koordineras med avslutningen av Stiftelseprojekt 2004.

Anslag till forskningsprojekt och infrastrukturellt stöd

Riksbankens Jubileumsfond har under det gångna året beviljat drygt 280 mnkr i anslag till forskningsändamål. Den budgeterade anslagsnivån var oförändrad i förhållande till förra året.

Söktrycket är mycket högt. Vid årets ansökningstillfälle inkom totalt 840 nya ansökningar, vilket är totalt 17 fler än föregående år. Till Jubileumsdonationen inkom 493 ansökningar. Av dessa beviljades 41 ansökningar. Till Kulturvetenskapliga donationen inkom 274 ansökningar. Här kunde 9 ansökningar slutligen beviljas.

Infrastrukturellt stöd beviljas i form av engångsanslag. Detta stöd avser insatser som syftar till att främja framtida forskning. Under 2003 budgeterades 5 mnkr inom Jubileumsdonationen och 10 mnkr inom Kulturvetenskapliga donationen för detta ändamål. Totalt inkom 73 ansökningar; därav beviljades sammanlagt 13. Året innan beviljades 22 av 87 ansökningar.

Andelen nya beviljade ansökningar (13 %) i relation till det totala antalet beviljade ansökningar (dvs. inklusive fortsättningsansökningarna) ligger på en betydligt lägre nivå än föregående år (26 %). Den totala andelen beviljade forskningsprojekt från kvinnliga huvudsökande är i jämförelse med föregående år (32 %) högre, ca 40 %. Det totala antalet deltagande kvinnliga forskare i RJs projekt är något högre, ca 45 %.

Stiftelsen har utöver dessa anslag beviljat 68 anslag till forskningsinitiering, konferenser m.m. (se nedan).

Bland infrastruktursatsningar märks i år särskilt olika satsningar på stöd till projekt som via Internet kommer att tillgängliggöra svenskt historiskt källmaterial till det internationella forskarsamhället och till den breda allmänheten. Vid Svenska Filminstitutet stöds uppbyggnaden av den kombinerade webbplatsen och forskningsdatabasen *Bergman Interface*, som blir en väg in i arkivmaterialet om Ingmar Bergmans liv och verk. Vid Svenska Akademien stöds pilotprojektet *Litteraturbanken* för icke-kommersiell arkivering och tillgängliggörande av svensk skönlitteratur och humaniora i digitala versioner via nätet. Vid Riksarkivet stöds i samarbete med Kungl. Vitterhetsakademien projektet som arbetar med en nationalutgåva av de äldre svenska geometriska kartorna. Vid Uppsala universitet (Botaniska trädgården) stöds projektet *Hortus Rudbeckianus* som skall publicera en katalog över växterna i Olof Rudbeck den äldres botaniska trädgård samt hans "Blombok". Katalogen kommer att fungera som en uppslagsbok för prelinneanska växtnamn.

Även i år ges stöd till två kvalificerade projekt för utgivning av svenska klassiker. Svenska Vitterhetssamfundet har fått fortsatt stöd för sin utgivning av svenska klassiska författares verk i vetenskapligt tillfredsställande utgåvor, vilket fortsättningsvis också kommer att vara en tillgång för den nya Litteraturbanken. Ett projekt, förvaltad av Vitterhetsakademien, arbetar vidare med den fortsatta översättningen av Heliga Birgittas uppenbarelser till engelska för utgivning på Oxford University Press under ledning av docent Stephan Borghammar, Lunds universitet. I detta sammanhang kan också nämnas att RJ under det gångna året stött en rad arrangemang i anslutning till Birgittajubileet. En av de stora satsningarna var den internationella konferens som genomfördes i början av augusti i Vadstena under ledning av professor Alf Härdelin och f. ambassadören fil. dr Lars Bergquist.

RJ har också avsatt infrastrukturmedel för att stödja det fortsatta arbetet med *The European Values Social Survey*. Detta projekt finansieras tillsammans med Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för arbetsliv och socialforskning. Materialet som insamlas återspeglar individuella värderingar inom områden som demokrati, politik, ekonomi, arbetsliv, familj, könsroller, migration, religion, moral, social tillit, etc. Den longitudinella uppläggningsen och den stora täckningen gör studien mycket relevant för en rad humanistiska och samhällsvetenskapliga discipliner. I år stöds även ett mindre projekt inom ramen för *The International Social Survey Program*.

Anslag till forskningsinitiering

Riksbankens Jubileumsfond har sedan ett antal år tillbaka kunnat möta en ökad efterfrågan från forskarsamhället på anslag till större konferenser eller mindre seminarier och uppbyggnad av vetenskapliga nätverk. Styrelsen avsätter årligen särskilda medel till sådana ändamål, vilka kan sökas fortlöpande över året via RJ:s hemsida. Ansökningarna spänner över ett stort fält: bidrag till internationella konferenser i Sverige, arbetskonferenser rörande nya forskningsområden, seminarieverksamhet eller förberedelser av nya forsk-

ningsprogram och projekt. Många av dessa ansökningar inges parallellt till RJ och andra forskningsfinansiärer.

Som en del av dessa initierande insatser anordnar RJ regelmässigt egna symposier och seminarier, ibland tillsammans med andra forskningsstödjande organ inom eller utom landet. RJ medverkar även i olika forskningsinformativa aktiviteter. Dit hör exempelvis RJ:s mångåriga stöd till utgivningen av *Forskning & Framsteg* och stöd till föreningen *Vetenskap & Allmänhet*.

Stiftelsens styrelse avsatte i 2003 års budget 10 mnkr för att stödja forskningsinitiering, konferenser, seminarier och forskningsinformativa insatser. Under året behandlades 124 sådana ansökningar varav 68 av dessa kunde beviljas anslag, det vill säga en "success rate" på drygt 50 %.

Bland de många beviljade anslagen kan nämnas "The Royal Colloquium on Mountain Areas: A Global Resource", som ägde rum vid Abisko naturvetenskapliga station den 7–9 september. Kollokviet, som leddes av konung Carl XVI Gustaf, närmade sig frågan om bergslandskap från ett mångvetenskapligt perspektiv. Den internationella skaran forskare belyste frågan från existentiella, kulturella, biologiska, ekonomiska, såväl som klimatologiska infallsvinklar.

I linje med sitt uppdrag stöder Riksbankens Jubileumsfond en rad forskningsaktiviteter, vilka behandlar problem av allmänt samhällsligt intresse. Det är därför mycket viktigt att forskningsresultaten även blir kända i samhället och blir föremål för diskussion, kritisk granskning och användning. RJ har därför på olika sätt, bl.a. inom ramen för forskningsinitiering, försökt medverka till att ett sådant informationsutbyte underlättas. Under året har flera nationella och internationella aktiviteter bedrivits i syfte att följa och sprida kännedom om den forskning som stöds och att stimulera informationsutbyte om forskningsresultat mellan olika grupper i samhället. Exempel på denna typ av insatser är den utställning som Livrustkammaren i samarbete med Institutionen för historiska studier vid Umeå universitet öppnade den 27 september med anledning av dess 375-årsjubileum. Utställningen kallades "Gustav Vasa tur & retur. Svenska folkets kungaminnen", vars syfte var att redovisa forskning om hur svenska folket har uppfattat och uppfattar sina kungar.

Under året har även medel beviljats *EuroScience Open Forum 2004* som skall bli det första paneuropeiska mötet för vetenskap och teknologi. Forumet som skall äga rum i Stockholm har målsättningen att presentera spetsforskning, att skapa debatt om vetenskapen och skapa en mötesplats för forskare, medier, industrin, det politiska fältet och representanter från utbildningsområdet, men också att öka förståelsen och intresset för vetenskap och teknologi ibland allmänheten. Mötet är tänkt att inkludera upp till 3 000 deltagare.

Nobel symposier

Sedan 1966 har Riksbankens Jubileumsfond deltagit i finansieringen av Nobelstiftelsens symposier. Till att börja med skedde detta i form av årliga anslag. Symposieverksamheten kan numera helt finansieras med avkastningen från en särskild symposiefond inom Nobelstiftelsen. Denna fond började

byggas upp 1979 genom en grunddonation i form av ett treårigt anslag från Riksbankens Jubileumsfond, genom bidrag och royaltyer från Nobelstiftelsens egen informationsverksamhet samt genom fyra årliga bidrag från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Symposieverksamheten leds av en kommitté med representanter för de fem Nobelkommittéerna, Ekonomipriskommittén, Riksbankens Jubileumsfond och Wallenbergsstiftelsen med Nobelstiftelsens verkställande direktör som ordförande. Hittills har 127 Nobelsymposier genomförts. De har ägnats vetenskapliga genombrottsområden av central kulturell eller samhällelig betydelse och har fått en mycket stark internationell ställning.

Stipendier

I nu gällande stadgar för RJ anges att ”hinder föreligger inte mot att tillskott till stiftelsens medel kan ske i form av donation från enskild”. En sådan donation erhöles 1992 från den år 2000 avlidne hemmansägaren Erik Rönnerberg, Fagerdal, Hammerdal. Donationen ingår nu i RJ:s förmögenhetsmassa och förvaltas tillsammans med övriga tillgångar. Värdet av donationen uppgick vid årsskiftet 2003/04 till ca 15,7 mnkr. Avkastningen skall av RJ delas ut ”i form av treåriga forskarstipendier (s.k. post doc-stipendier) till yngre forskare vid Karolinska Institutet (KI) i Stockholm för vetenskapliga studier av åldrande och åldersrelaterade sjukdomar”. Nuvarande stipendiater är dr Zhi-Zhong Guan och dr Jing-Jing Pei, Neurotec, sektionen för geriatrik.

Ytterligare en donation erhöles vid slutet av 1994 och med ett tillägg i slutet av 1996 från Erik Rönnerberg. De nya donationerna uppgick till 2,5 mnkr och skall liksom den tidigare donationen ingå i RJ:s förmögenhetsmassa och förvaltas tillsammans med RJ:s övriga tillgångar. Det samlade marknadsvärdet uppgick vid årsskiftet till ca 4,7 mnkr. Avkastningen av denna donation skall av RJ delas ut ”i form av treåriga forskarstipendier (s.k. post doc-stipendier) till yngre forskare vid Karolinska Institutet i Stockholm för vetenskapliga studier av sjukdomar under de tidiga barnåren”. Nuvarande stipendiat är dr Carina Lothian, institutionen för kvinnors och barns hälsa.

Nils-Eric Svenssons fond instiftades 1993 och skall, enligt styrelsens beslut, sträcka sig till utgången av år 2015. Enligt detta skall RJ årligen göra en avsättning så att minst 150 000 kr i 1994 års penningvärde kan delas ut varje år.

Ändamålet för Nils-Eric Svenssons fond är att genom stipendiering främja ett ömsesidigt forskarutbyte inom Europa. Nils-Eric Svenssons fond skall ge möjlighet dels för yngre disputerade svenska forskare att resa och under kortare tid vistas i en framstående europeisk forskningsmiljö, dels för yngre europeiska forskare att vara verksamma vid en svensk forskningsinstitution.

Jury för urval av de svenska stipendiaterna har bestått av professorerna Eva Österberg (ordf.), Eva Haettner Aurelius, Christer Jönsson, Mats Larsson och Rune Åberg med verkställande direktören Dan Brändström som föredragande. Den tredje stipendiaten utses efter förslag från fristående europeiska

forskningsstiftelser med anknytning till Haagklubben, vars styrelse årligen nominerar en kandidat varefter RJ:s presidium fattar det definitiva beslutet.

Vid en prisceremoni i Riksdagshuset den 27 mars 2003 uppmärksammades fyra mottagare av stipendierna ur Nils-Eric Svenssons fond. Stipendierna utdelades till:

- Fil.dr Johan Tralau, Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet. Han är inbjuden till Humboldtuniversitetet i Berlin för att arbeta med den inledande studien till ett större projekt som skall handla om individuellt självbestämmande, autonomi, och problemen med att förena detta med en politisk ordning i form av ett statligt våldsmonopol.
- Teol.dr Ulf Zackariasson, Teologiska institutionen vid Uppsala universitet med projektet ”Livsåskådningar i demokratisk debatt och demokratiskt beslutsfattande”. Han är inbjuden till Social Values Research Centre vid universitetet i Hull.

Det tredje stipendiet, vars mottagare i år utsågs av Haagklubbens medlemmar i Italien, delades mellan:

- Dr Rosanna Scatamacchia, historiker vid Università degli Studi di Roma Tre, för en jämförande studie av riksbankerna i Sverige, Nederländerna och Italien,
- Pietro Jolli, Università Degli Studi di Bologna, för en magisteruppsats om de svenska forskningsstödjande fondernas arbete.

Stipendierna om 100 000 kr vardera överlämnades av Ulla Kalén-Svensson, hustru till framlidne Nils-Eric Svensson.

Genom de donationer som under senare åren överlämnats till RJ för att där samförvaltas med grunddonationen närmar sig RJ liknande större fonder i bl.a. Finland, Frankrike och Tyskland. Denna form för samförvaltning, som dessa fonder ger prov på, bidrar till effektiv förmögenhetsförvaltning samtidigt som professionell fördelning av anslag till vetenskaplig forskning kan garanteras.

Forskarskolor

Forskarskola i moderna språk

Riksbankens Jubileumsfonds forskarskola i moderna språk har under året avslutat sitt fjärde studieår. Forskarskolans styrgrupp gjorde i juni sin årliga granskning av doktorandernas studieresultat och gjorde då bedömningen att majoriteten av dem kommer att disputeras senast under läsåret 2004/05. Två av de 32 doktorander som ursprungligen antogs har avbrutit sina studier. Anslagen till de återstående doktorandtjänster har – med ett undantag – under året utbetalats i sin helhet. Inga tilläggsanslag till förlängning av doktorandtjänster kommer att beviljas. Vad gäller studietakten bör nämnas att några av doktoranderna redan från början arbetat efter en femårig studieplan innefattande

tjugo procents institutionstjänstgöring. Andra har blivit försenade i förhållande till sina studieplaner beroende på barnsbörd och föräldraledighet eller sjukdom. Det har inte heller saknats exempel på att någon råkat i svårigheter till följd av valet av avhandlingsämne eller problem med handledning etc. Vid denna typ av svårigheter har forskarskolans koordinator, med styrgruppens stöd, tagit kontakt med doktoranden och institutionen i fråga för att finna en för alla parter konstruktiv lösning på problemen.

Under året har två deltagare i forskarskolan glädjande nog avlagt sina doktorsexamina. Den förste var Alexander Künzli, Institutionen för franska och italienska, Stockholms universitet, som i juni disputerade i franska språket. Elisabeth Bladh vid samma institution och i samma ämne blev den andra och disputerade i november 2003.

Forscarskolan har sedan 1999 letts av en styrgrupp bestående av professorerna Inge Jonsson, ordförande, Lars-Gunnar Andersson, koordinator, Lennart Elmevik, Gunnel Engwall, Moira Linnarud, Inger Rosengren och Astrid Stedje, med forskningsdirektör Mats Rolén som representant för RJ:s kansli. Styrgruppen och koordinatorm kommer att avsluta sina uppdrag i och med utgången av år 2004. En första uppföljning av forskarskolans resultat skall presenteras för styrelsen i maj 2004. En mer omfattande utvärdering av forskarskolan i moderna språk, liksom RJ:s övriga forskarskolor, bör anstå ytterligare ett par år.

Forscarskolan i matematik med ämnesdidaktisk inriktning

För att stärka matematikämnet i skolan beslutade Riksbankens Jubileumsfond år 2000 att satsa 45 mnkr som ett engångsanslag på en nationell forskarskola i matematik med ämnesdidaktisk inriktning. Forscarskolan kommer att få stor betydelse för att påskynda framväxten av detta i Sverige ännu ganska utvecklade forskningsfält.

Forscarskolan startade sin verksamhet i augusti 2001. Totalt deltar 20 doktorander som antogs som doktorander samtidigt som de började i forskarskolan. Doktoranderna har sin hemvist vid tio olika högskolor/universitet från Luleå i norr till Kristianstad i söder. I de flesta fall finns doktoranderna vid matematiska institutioner. Könsfördelningen bland doktoranderna är jämn. Femton av doktoranderna finansieras från RJ:s anslag och fem via Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté. Anslaget från VR gällde ursprungligen åren 2001–2003 men har efter förnyad ansökan förlängts i tre år.

De tre första doktoranderna avlade sin licentiatexamen under december 2003 och följs av några som planerar sin licentiatexamen under våren 2004. Flera av doktoranderna går direkt på doktorsexamen, och alla genomför studierna i normal takt. Ett par avhopp har skett under de två första åren och de doktoranderna ersätts av nyantagna.

Handledningen sker i samverkan mellan matematiker, matematikdidaktiker och pedagoger. Många av institutionerna har anlitat utländska forskare inom matematikdidaktik som biträdande handledare för att stärka miljöerna. Ett

nära samarbete om handledning sker bl.a. med Högskolan i Agder, Kristiansand i Norge.

Flera gemensamma kurser har givits inom forskarskolan. Under 2003 gavs en kurs i matematikhistoria med didaktisk profil vid Uppsala universitet. Vid Luleå tekniska universitet gavs en kurs om artefakter (böcker, laborativt material, tekniska hjälpmedel) i matematikutbildning. Alla kurser som ges inom forskarskolan behandlar olika aspekter av matematikdidaktiken som forskningsfält. Kurserna bedrivs genom sammandragningar på kursorterna med förberedelser, uppgifter och seminarier på hemmainstitutionen som stöd. Lärare är inbjudna specialister, i många fall utländska forskare med den breda kompetens och långa erfarenhet som krävs för att göra ämnet rättvisa.

Även under 2003 har möten hållits med forskarskolans handledare, ibland gemensamma med doktoranderna. Uppslutningen på doktorandernas kurser och på handledarmötena har varit mycket god. Utvärderingar har visat att forskarskolans program är uppskattat och att det passar väl in i doktorandernas individuella studieplaner. Forskarskolans kurser och seminarier är öppna också för andra doktorander.

Ledningsgruppen för forskarskolan består av tio personer utsedda av RJ:s styrelse. Forskarskolan har en koordinator som arbetar på halvtid med den uppgiften. Ledningsgruppens ledamöter har utsetts att vara mentorer för doktoranderna. Syftet är att ledningsgruppen genom en tätare kontakt skall kunna stödja miljöerna ytterligare och att ledamöterna på så sätt får en bättre inblick i verksamheten. Som mentorer till doktoranderna skall de komplettera det stöd som doktoranderna får inom institutionen och av externa handledare.

The Swedish School of Advanced Asia Pacific Studies – SSAAPS

Under år 2000 beslutade styrelsen för Riksbankens Jubileumsfond att i samverkan med Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) göra en satsning för att stärka den vetenskapliga kompetensen i Sverige beträffande Stillahavsasien. Satsningen har formen av ett program innefattande forskarskola, gästforskarprogram, tidsbegränsade postdoktorala befattningar, internationella konferenser och aktiviteter för att bygga nätverk mellan svenska forskningsmiljöer och universitet i Stillahavsasien. Som ett första steg i arbetet anslag RJ i slutet av år 2000 2,6 mnkr till finansiering av förberedelser och koordination samt två postdoktorala tjänster. RJ lämnade under 2002 ett stöd om 3 mnkr och kommer fortsättningsvis att tillskjuta ytterligare medel. STINT beslutade under 2000 att stödja programmet med 3 mnkr per år under perioden 2001–2005.

Professor Jon Sigurdson, Japaninstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm, har varit programmets koordinator fram till den 30 juni 2003 och Marie Tsujita Stephenson dess sekreterare och administrativa resurs. Den 1 juli tillträdde professor Thommy Svensson som koordinator med Malin Flobrink (STINT) som sekreterare. Styrgruppen består som tidigare av professorerna Olof Ruin, Stockholms universitet, ordförande, Hans Blomqvist, Handelshögskolan i Vasa, och dr Ida Nicolaisen, Köpenhamns universitet. Professorerna

Christer Gunnarsson och Thommy Svensson har avgått under året och ersatts av professorn i historia vid Universitetet i Oslo Stein Tønnesson och professorn i freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet Peter Wallensteen. Som representant för RJ har forskningssekreterare Kjell Blücker varit adjungerad i styrgruppen, och STINT har representerats av direktör Roger Svensson. Styrelsen samlades till överläggning i Sigtuna den 20–21 november och fastlade då en ny strategisk handlingsplan.

Under året har styrgruppen efter utlysning och ansökan utsett innehavarna till den andra omgången med doktorandtjänster inom forskarskolan. Fyra nya tjänster tillsattes. Forskarskolan har nu sammanlagt tio doktorandtjänstinnehavare. Dessa doktorander följer såväl gemensamma kurser som ordinarie kurser vid sina hemmainstitutioner. De gemensamma kurserna är även öppna för studenter från de övriga nordiska länderna inom detta fält. Ytterligare en post doc-tjänst har tillsatts. Nio forskare sökte tjänsten.

Den 10–12 juni hölls SSAAPS:s första ”summer school” på Klubbensborg i Stockholm under ledning av professor Christer Gunnarsson. Temat var ”Globalisation and Localisation in the Asia-Pacific” och behandlades av olika inbjudna seniora forskare, däribland professorerna Meredith Woo-Cummings, University of Michigan, och John Sidel, SOAS, London. En tjugotal forskarstuderande deltog varav sju SSAPPS-doktorander.

Programmet har också avsatt medel för en svensk årlig konferens rörande forskning med anknytning till Stilla-havsasien. Arrangörskapet för dessa konferenser kommer att växla mellan olika universitet. Den 24–26 oktober i år hölls konferensen i Lund och hade temat ”Inequality in East and Southeast Asia”. Värddinstitution var Centrum för Öst- och Sydostasienstudier vid Lunds universitet. I konferensen deltog 92 forskare varav 11 var utomsvenska deltagare. Professor Peter Nolan, University of Cambridge, höll den inledande föreläsningen och 44 papers från en rad olika vetenskapliga discipliner presenterades under konferensen (jfr www.ace.lu.se/activities).

Ett antal gästforskare har under året inbjudits för kortare och längre vistelser vid olika universitetsinstitutioner i Sverige.

Nordiska museets forskarskola för museianställda

Riksbankens Jubileumsfond har under senare delen av 1990-talet, bl.a. genom att anordna egna konferenser, uppmärksammat museernas roll i forskningen om vårt kulturarv (se t.ex. *Kulturarvet, museerna och forskningen*, 1999). Som ett utflöde av dessa aktiviteter kom RJ snart att uppmärksammas på behovet av att stärka den vetenskapliga kompetensen bland de museianställda och att härigenom stimulera till ökad forskning på material i museernas samlingar. Detta var utgångspunkten för styrelsens beslut 2001 att anslå 25 mnkr till ett forskarutbildningsprogram för museianställda. Initiativtagare och sökande var docent Sten Rentzhog, landsantikvarie i Jämtlands län och f.d. styresman för Nordiska museet och professorn i agrarhistoria Janken Myrdal, SLU. Nordiska museet erbjöd sig att förvalta anslaget och i sin egenskap av ansvarsmuseum ansvara för skolans ledning och administration. På förfrågan

från museets styresman medgav RJ att satsningen gavs namnet Nordiska museets forskarskola för museianställda. RJ:s anslag täcker kostnaden för tio doktorandtjänster i fem år, alltså med 80 % tjänstgöring. Vitterhetsakademien tillsköt sedan medel för ytterligare en doktorandtjänst. Tjänsterna konstruerades så att innehavarna skulle bedriva fullständiga doktorandstudier och disputer inom fem år, samtidigt som de förblev anställda på sina ordinarie arbetsplatser, där de skulle ha 20 % tjänstgöring på respektive grundtjänst.

Doktorandtjänsterna söktes i öppen konkurrens, och bland 86 sökande utvaldes i maj 2002 elva av dem att ingå i forskarskolan. Sedan dessa antagits till forskarutbildning av respektive universitet startade höstterminen 2002 forskarskolan med teori- och metodkurser. Då samlades doktoranderna under ett par veckor. I enlighet med forskarskolans studieplan har doktoranderna även under 2003 likaledes varit samlade till tematiska läskurser och redovisningsseminarier. Liksom vid forskarskolans start hösten 2002 samlade styrgruppen i september 2003 doktoranderna, deras arbetsgivare och vetenskapliga handledare till en konferens på Nordiska museet. Syftet var att stärka och underhålla kontakterna mellan alla berörda parter och ge tillfälle till information och diskussion. Konferensen inleddes med att doktoranderna och styrgruppens ledning fick tillfälle att presentera forskarskolan för kulturminister Marita Ulvskog. Detta var bl.a. ett led i styrgruppens ambitioner att söka säkerställa en av staten finansierad fortsättning på forskarskolan. I samma ärende har representanter ur styrgruppen även uppvaktat Utbildningsdepartementet och Forskarutbildningsutredningen.

Verksamheten har liksom tidigare letts av en av RJ och Nordiska museet utsedd styrgrupp. I denna har ingått docent Sten Rentzhog, ordförande, professorerna Janken Myrdal, SLU, Birgitta Svensson, Nordiska museet och Stockholms universitet, Eva Österberg, Lunds universitet, styresman Christina Mattsson, Nordiska museet, docent Mats Rolén, forskningsdirektör, RJ, och fil. dr Ulrich Lange, Nordiska museet, sekreterare och koordinator.

Områdesgrupper

Områdesgruppen för forskning om kunskapssamhället

Områdesgruppen har under året sammanträtt vid två tillfällen samt arrangerat en större konferens. Det första sammanträdet arrangerades den 1 april. Då redogjorde professor Peter Gärdenfors och dr Olle Edquist för arbetet med "ett studie- och forskningsprogram om lärandeprocesser" som stöds av Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen för Strategisk Forskning. Med utgångspunkt i den genomförda utvärderingen av Institutet för studier av utbildning och forskning (SISTER) diskuterades RJ:s nyligen gjorda och eventuellt kommande satsningar på "miljöstöd". Vid detta tillfälle presenterades även den bok som på initiativ av områdesgruppens arbete framtagits av Högskole-

verket för att belysa vardagsverkligheten på universitet och högskolor: *Allt samtidigt: Åtta journalisters perspektiv på högskolan*.

Den 16–17 maj arrangerade områdesgruppen ett seminarium på Krusenbergs herrgård till RJ:s nyligen avgångne ordförande professor Stig Strömholms ära. Temat för seminariet var ”The European Research University – A Historical Parenthesis?”. Efter ett välkomstanförande av RJ:s VD Dan Brändström vidtog den första sessionen som modererades av professor Ulla Riis, Uppsala universitet. Professor Inge Jonsson, förutvarande rektor vid Stockholms universitet och RJ:s förrförra ordförande, talade under rubriken ”Universities, Research and Politics in Historical Perspective”. I paneldiskussionen deltog professorerna Judith Herrin, King’s College, University of London, Tore Frängsmyr, Uppsala universitet, och Guy Neave, University of Twente, International Association of Universities.

Den andra sessionen modererades av professor Boel Berner, Linköpings universitet, och där talade professor Svante Lindqvist under rubriken ”The Painful Good-bye to Wilhelm von Humboldt”. I panelen deltog professorerna Björn Wittrock, SCASSS, Uppsala, Bernd Henningsen, Greifswald, samt Gudmund Hernes, Unesco, Paris. Den tredje sessionen hade temat ”The Revolution in Research Funding after 1980” och modererades av professor Thorsten Nybom, Örebro universitet. Huvudtalare var rektor professor Peter Scott, Kingston University. I panelen diskuterade dr Wilhelm Krull Volkswagen-Stiftung, Hannover, professor Madeleine Leijonhufvud, Vetenskapsrådet, och professor Sverker Gustavsson, Uppsala universitet. Dagen avslutades med en middag med f. statsministern Ingvar Carlsson som After-dinner speaker. Kongenialt med den historiska miljön på Krusenberg underhöll en kvartett ur Orphei Drängar.

Den fjärde sessionen på lördagen hade temat ”Has the Research University a Future in Europe?”. Professor Lars Engwall, Uppsala universitet, var moderator och professor Ulrich Teichler från Universität Kassel var huvudtalare. I panelen debatterade professor Lucy Smith, förutvarande rektor vid Universitetet i Oslo, samt rektorer och professorerna Frans van Vught, University of Twente, och Inge-Bert Täljedal, Umeå universitet. Avslutningsvis gav seminariets festföremål professor Stig Strömholm några avslutande reflektioner. Vissa av föredragen och inläggen kommer bearbetade att ges ut i bokform.

Den 13 november sammanträdde områdesgruppen och fick en utförlig information om utbildningsprojektet ”Globalization: Culture and Education in the New Millennium” av Barbro Berg och Anders Lönnberg, Stockholms kommun, och representanter för deras samarbetspartner The Ross Foundation. Bland annat diskuterades även Richard Witleys pm ”Evaluating Evaluations: The impact of changing state science policies and practises on scientific research strategies and outcomes. An outline for a comparative research programme” samt vidarefördes diskussionen från förra sammanträdet om gruppens fortsatta och avslutande arbete.

I juni 2003 utkom det sista numret av *Dagens Forskning* – nyhetstidningen för vetenskap, forskning och utbildning. Initiativet till denna ”tidning för

kunskapssamhället” togs av Riksbankens Jubileumsfond inom ramen för områdesgruppens verksamhet. Tidningen begärdes i konkurs före sommaren.

Föreningen Vetenskap & Allmänhet med uppgift att ”skapa en öppen dialog mellan allmänhet och forskare” har under året stötts av RJ.

Områdesgruppen för forskning om kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling

Områdesgruppen har under året sammanträtt tre gånger. Ett av årets fokus har varit de inledande processerna med att stärka landets olika forskningsmiljöer inom gruppens ansvarsområde. Områdesgruppen har sedan dess tillblivelse haft anledning att besöka och lära känna de forskningsmiljöer som är knutna till gruppen. Dan Brändström, områdesgruppens ordförande, har under året också aviserat möjligheten att söka planeringsanslag i syfte att konkretisera respektive miljöers forskningsprofil. Således har Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Göteborgs universitet beviljats medel för att under nästa år stärka dessa profiler.

För Uppsalas del handlar det om forskningsmiljön runt Gamla Torget där ett flertal enheter är belägna och som lämpar sig för flervetenskapliga studier av grundläggande fenomen. Forskningen avser mer bestämt fred, demokrati och mänskliga rättigheter och den mekanism som eventuellt kan få dessa tre grundläggande värden att samverka och ömsesidigt förstärka varandra.

När det gäller Lund går satsningen under beteckningen ”Global Equity and Sustainability Issues”, som utgör en gemensam tematik vilken skulle kunna förena humanvetenskapliga forskningsgrupper vid Lunds universitet. Den hållbara utvecklingens globala rättvise- och fördelningsfrågor lyfter fram en central dimension inom ett redan prioriterat fält, samtidigt som det skulle ge forskarmiljön i Lund en egen profil.

Forskning om förhållanden i de fattiga länderna har länge varit en viktig del av forskningen inom den samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet. Som en del av detta arv vill man nu utveckla ett ramverk för forskningssamverkan på temat ”Vatten, mat, makt och sårbarhet”. Gruppen föreslår en betoning på dessa grundläggande behov och ett studium av de strukturella förhållanden som skapar orättvis tillgång till dem.

I Göteborg arbetar man för en samverkan inom ramen för *School of Global Studies*. Globalisering är en mångfasetterad process som pågår samtidigt på en rad olika områden. Det komplicerade samspelet mellan ekonomi, politik, kultur och miljö blir en utgångspunkt för samarbetet i Göteborg, vilket ställer samhällsvetenskaperna inför stora utmaningar och kräver en ny förståelse av vår tids globala sammanhang.

Året inleddes med en stor nationell konferens i Lund den 9–11 januari på temat ”Fattiga & rika. Aktuell utvecklingsforskning och dess villkor i Sverige”, vilken arrangerades av Sida. Områdesgruppen representerades av rektor Göran Bexell, som tillsammans med chefen för Sarec, Berit Olsson, öppnade konferensen. Professor Alf Hornborg talade på temat mång- eller tvärvetenskap inom utvecklingsforskningen och Dan Brändström gav i den avslutande

panelen sin syn på utvecklingsforskningen ur ett forskningsfinansieringsperspektiv.

Samarbetet med FN-systemet har under det gångna året fördjupats. Den 17 januari deltog Dan Brändström och professor Ronald F. Inglehart, University of Michigan Ann Arbor, i ett möte med chefen för UNDP Mark Malloch Brown. Syftet med mötet var att inleda processen att länka samman det av RJ stödda projektet World Values Survey (WVS) med UNDP:s arbete – i synnerhet att använda data från WVS i den årligt utkommande Human Development Report.

Den 7 februari deltog för fondens räkning professor Thorleif Pettersson i ett möte med representanter för organisationer och regeringar som stöder FN:s Millennium Development Goals. Vid mötet som hölls i FN-högkvarteret i New York informerade Mark Malloch Brown och professor Jeffery Sachs om hur arbetet med millenniemålen fortskrider samt förde diskussioner om hur arbetet kan utvecklas framöver.

Sedan en tid har områdesgruppen också odlat kontakter med FN:s Fredsuniversitet och dess rektor professor Martin Lees. Fredsuniversitetet har som målsättning att fungera som en konfliktförebyggande institution och att skapa fredliga kulturer världen över genom utbildning. Den 6–7 maj svarade Riksbankens Jubileumsfond för ett möte med universitetets vetenskapliga referensgrupp i samarbete med Utrikespolitiska institutet och dess direktör Anders Mellbourn, som var värd för sammankomsten. Referensgruppen – som bestod av 14 forskare från samtliga världsdelar, inklusive områdesgruppens egen representant professor Peter Wallensteen – skall vara vägledande för Fredsuniversitetets fortsatta arbete och komma med synpunkter på nuvarande och framtida satsningar. Närvarande var även rektorn för FN-universitetet i Tokyo, professor Hans Van Ginkel.

I anslutning till ovanstående möte anordnades den internationella konferensen "Conflict Prevention – Analysis, Policies and Practice" i Lund den 8–9 maj. I konferensen – som riktade sig till både forskare och praktiker och som organiserades av Centrum för Europaforskning vid Lunds universitet tillsammans med Utrikesdepartementet, Folke Bernadotteakademin och Riksbankens Jubileumsfond – deltog ett åttiototal personer. Som talare vid den första dagens plenarmöten kan nämnas dr David Hamburg, tidigare ordförande för The Carnegie Cooperation on the Prevention of Deadly Conflict, New York, professor Robert Jackson, Boston University och FN:s speciella sändebud i Kongo, ambassadör Lena Sundh. I samband med den andra dagens rundabordskonferenser inledde professor Yilmaz Esmer, Bogazici University, Istanbul, på temat "Can terrorism be prevented?" och dr Eli Stamnes, NUPI, på temat "A culture of conflict prevention". Den före australiensiske utrikesministern och numera chefen för International Crisis Group i Bryssel, Gareth Evans, höll det avslutande anförandet. Gäst och huvudtalare vid midnatten var vice statsminister Margareta Winberg.

Den 19–22 september anordnade professor Alf Hornborg, Humanekologiska avdelningen vid Lunds universitet, med stöd från Riksbankens Jubile-

umsfond en internationell konferens på temat "World System History and Global Environmental Change". Världsledande forskare inom flera vetenskapliga fält diskuterade de globala miljöförändringarnas samhälleliga dimensioner ur ett flertusenårigt perspektiv. Den grundläggande frågan gällde hur globala makt- och fördelningsfrågor avspeglas i olika typer och grader av miljöförsämringar för olika delar av världsbefolkningen, men inlägg och diskussioner kom även att handla mera generellt om förhållandet mellan samhälleliga och naturliga system. Ett drygt sextiotal forskare presenterade papers, varav flertalet är internationellt framträdande gestalter inom miljöhistoria, miljöarkeologi, världssystemforskning, ekologisk ekonomi, geografi och paleovetenskap. Keynote-talare var professorerna Immanuel Wallerstein, Alfred Crosby, Karl Butzer, Carole Crumley, Emilio Moran och Joan Martinez-Alier.

Den 19–20 oktober anordnades – i samarbete med Utrikesdepartementet – ett seminarium betitlat *New Partnerships for Global Development: Innovative Approaches for Complex Challenges*. Målsättningen för mötet var att föra samman högt uppsatta representanter för regeringar, företag och stiftelsevärlden för att diskutera de utmaningar som globaliseringen innebär. Bland de drygt 20 deltagarna kan nämnas direktör Raymond Georis, Network of European Foundations, direktör John Richardson, European Foundation Centre, utrikesrådet Ruth Jacoby, Utrikesdepartementet, Joseph Jaworski och Adam Kahane, Global Leadership Initiative, USA, samt Årets mottagare av Right Livelihood Award (också kallat alternativa nobelpriset) Nicanor Perlas, Filipinerna. Seminariet leddes av ambassadör Ragnar Ängeby, Utrikesdepartementet.

Året efter det att områdesgruppen inrättades inträffade de omskakande attentaten mot World Trade Center och Pentagon i USA. Vid ett möte en dryg månad efter dessa händelser föreslogs att de kunde utgöra utgångspunkt för en essäsamling med syftet att ytterligare definiera och presentera områdesgruppens intresseområde, bl.a. genom att reflektera över hur händelserna den 11 september illustrerar och aktualiserar viktiga aspekter av detta område. Under året har dessa idéer förkroppsligats i antologin *Kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling – efter 11 september* (red. Fredrik Lundmark), där gruppens diskussioner kring hur begreppen kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling kan relateras till händelserna den 11 september redovisas. Antologin skall ses som en tvärvetenskaplig ansats att diskutera angelägna samhälls- och forskningsproblem med bidrag från så skilda ämnen som antropologi, etnologi, sociologi, geografi, statskunskap, religionsvetenskap, etik, fredsforskning, utvecklingsforskning och humanekologi.

Under året som gått har även områdesgruppens programskrift författad av Björn Hettne översatts till engelska med titeln *Culture, Security and Sustainable Social Development*.

Områdesgruppen för forskning om civilsamhället

Den ideella sektorn har spelat en viktig roll i det svenska samhällets utveckling alltsedan associationernas och de klassiska folkrörelsernas födelse under 1800-talet. Under 1900-talet har de ideella organisationerna varit viktiga i uppbyggnaden av välfärdsstaten. Dessa organisationer utgör fortfarande en viktig del av det som numera – inspirerat av internationell forskning och debatt – kallas för det civila samhället, dvs. området mellan offentliga samhällsinstitutioner (stat, landsting, kommuner etc.) och näringslivets aktörer.

Den svenska forskningen om civilsamhället har börjat växa sig starkare, men är ännu så länge spridd mellan en handfull aktiva institutioner. Det finns även ett relativt solitt kunskapsunderlag, främst när det gäller civilsamhällets omfattning, utbredning och inriktning. Mycket av kunskapsuppbyggnaden är deskriptiv. Den har mera sällan haft teoretiska utgångspunkter och endast i begränsad omfattning varit anknuten till internationell teoribildning. Riksbankens Jubileumsfond vill därför stimulera till ökad och fördjupad forskning om civilsamhället dels för att ge den förutsättningar att ta ett kvalitativt språng, dels för att söka utveckla en egen teorigrund som öppnar för en utveckling som går bortom de gängse internationella ansatserna; det gäller bl.a. att söka finna utvecklingsvägar, som bidrar till att öka förståelsen av det genuint svenska/nordiska. Det är viktigt med ansatser som når bortom den traditionella forskning som utgår från stat och marknad.

Under året har RJ därför tillkallat områdesgruppen för forskning om civilsamhället. I gruppen ingår forskningsdirektör Mats Rolén, ordförande, docent Erik Amnå, Göteborgs universitet, docent Christina Garsten, Stockholms universitet, folkbildaren, f. kulturministern Bengt Göransson, ABF Stockholm, Marianne af Malmberg, ordförande för Ideell Arena och f.d. generalsekreterare i Cancerfonden, riksdagsledamot Birgitta Ohlsson, Folkpartiet Liberalerna, vice riksbankschef Kristina Persson, Sveriges riksbank, professor Lars Svedberg, Ersta Sköndal högskola, docent Håkan Thörn, Göteborgs universitet, docent Hans Westlund, Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS), Östersund, och docent Filip Wijkström, Handelshögskolan i Stockholm. Områdesgruppens sekreterare är Malin Gawell, BSc, Stockholms universitet.

Inrättandet av områdesgruppen förbereddes under våren av Mats Rolén tillsammans med representanter för forskarvärlden och ideella sektorn. En del i detta arbete var den av RJ-finansierade konferensen "Studies of Civil Society and Its Social Implications" på Ersta Sköndal högskola, 12–13 juni 2003, som genomfördes under ledning av professor Lars Svedberg. Under våren inledde RJ också ett samarbete med Handelshögskolan i Stockholm, Röda Korset, Cancerfonden och Ideell Arena rörande organisationernas roll, möjligheter och ansvar att stimulera och stödja forskning inom den ideella sektorn. Arbetet resulterade i konferensen "Vilken kunskap behövs för att forma framtiden? Om idéerörelser och forskning", som hölls i Stockholm den 4 november. Programmet inleddes av Marianne af Malmberg som anknöt till tidigare initiativ från organisationernas sida. Mats Rolén gav sedan en orien-

tering om vad som är känt om tidplanen för nästa forskningsproposition, Vetenskapsrådets pågående utredning om demokrati- och folkrörelseforskningen samt presenterade RJ:s nya områdesgrupp för forskning om civilsamhället. Riksdagsledamoten och f. civilministern Inger Davidson, Kristdemokraterna, gjorde sedan en personlig reflektion om den ideella sektorns roll i vårt samhälle. Hon efterlyste därvid forskning för självförståelse och praktisk tillämpning inom organisationerna. Professor Helmut Anheier, Center for Civil Society, UCLA och London School of Economics, föreläste sedan över ämnet "Den ideella sektor och forskningen – utvecklingen i USA". Han kunde därvid visa hur området under det senaste decenniet blivit mer och mer förankrat vid olika universitet, bl.a. genom att man lagt en grund i form av akademiska grundutbildningar rörande civilsamhället.

Återstoden av konferensen ägnades åt frågor och exempel på hur och varför man från ideella organisationers sida beslutat att stödja samhällsvetenskaplig forskning rörande sektorn. Lena Öhrsvik, ordförande i Reumatikerförbundet, professor Lars Svedberg, Stefan Bergh, idrottspolitisk chef, Riksidrottsförbundet och kyrkoherde Margareta Hemström, Skarpnäcks församling, medverkade med presentationer. Konferensen avslutades med ett panel-samtal om behovet av forskning och kunskapsuppbyggnad rörande den ideella sektorn. Samtalsledare var Mats Rolén. I panelen deltog Ingemar Eriksson, Riksidrottsförbundet, Sofia Modigh, IOGT-NTO, Christer Zettergren, Svenska Röda Korset, Ursula Tengelin, Cancerfonden och Bengt Göransson, ABF-Stockholm och Föreningen Norden.

Områdesgruppen hade sitt konstituerande sammanträde den 29 augusti och ett arbetsmöte om internationell forskning om civilsamhället den 5 november. Vid det senare tillfället medverkade professor Helmut Anheier med ett föredrag om arbetet med årsboken *Global Civil Society*. Böckerna görs för att visa på och analysera utvecklingen inom civilsamhället i ett globalt perspektiv. 2003 års utgåva färgas av Irakkonflikten samt den nya typ av aktivism som vi i dag ser på den globala arenan. Boken är uppdelad i tre delar och utges av Oxford University Press. I den första delen diskuteras begrepp relaterade till det globala civila samhället. I den andra delen analyseras det globala civilsamhällets infrastruktur. Slutligen görs en statistisk redovisning av det globala civila samhället. Såväl organisatorisk som individuell nivå analyseras.

Ny områdesgrupp

Kunskapen om produktivitetens utvecklingen inom den offentliga sektorn är ringa. En hypotes är att det kommer att bli en tilltagande press på offentlig ekonomi. Det kommer att ställas krav på utveckling och förändring. Långtidsutredningar har under senare år kommit att tillmätas allt mindre värde när det gäller politiskt beslutsfattande. Mot denna bakgrund ter det sig angeläget att initiera sektorsövergripande forskning och sådan forskning som belyser det politiskt/administrativa ansvaret på olika nivåer i vår samhällsadministration.

Styrelsen för Riksbankens Jubileumsfond har därför beslutat att inrätta en ny områdesgrupp för detta ändamål. Gruppen kommer att ledas av fondens direktör Dan Brändström med forskningssekreterare Kerstin Stigmark som gruppens sekreterare. Ledamöterna i områdesgruppen kommer att utses under våren 2004.

Samarbete med riksdagen

Talmannens roll

När Birgitta Dahl avgick som talman i riksdagen hösten 2002 överlämnade Riksbankens Jubileumsfond som gåva ett halvdagsseminarium med titeln ”Talmannens roll och förändring – Från Henry Allard till Birgitta Dahl”. En referensgrupp har i samarbete med företrädare för Riksbankens Jubileumsfond hållit i planeringen av detta seminarium. De som deltagit är från riksdagen biträdande kammarsekreterare Ulf Christoffersson, f. tredje vice talman Bertil Fiskesjö, professor Christer Jönsson, Lunds universitet, professor Olof Ruin, Stockholms universitet samt docent Lena Wängnerud, Göteborgs universitet. Idén till ett seminarium med detta tema kom från en tidigare påbörjad studie av Bertil Fiskesjö om talmansinstitutionen i den svenska riksdagen. Detta arbete var tänkt att utmynna i en bok, vilken nu lämpligen kunde överlämnas till Birgitta Dahl vid seminariet.

Seminariet började med ett välkomstanförande av RJ:s ordförande professor Eva Österberg. Därefter talade Bertil Fiskesjö under rubriken ”Talmansinstitutionen förr och nu” utifrån sin nyligen färdigställda bok. Professor Olof Ruin höll sedan ett anförande om ”Talmannen och regeringsbildningen”. Därefter följde en redogörelse av docent Lena Wängnerud om talmannens roll i anslutning till sitt, av riksdagen och Birgitta Dahl initierade, projekt. Anförandet hade titeln ”Politiker är också människor. Talmannens roll i riksdagens inre arbete”. Ambassadör Mats Åberg talade efter detta om ”Riksdagen och omvärlden. Talmannens och riksdagens roller i ett internationellt perspektiv”. Efter denna programpunkt vidtog ett panelsamtal om talmansrollen med Christer Jönsson som samtalsledare. De som deltog var förutvarande talmännen Birgitta Dahl och Ingegerd Troedsson samt Olof Ruin och Lena Wängnerud. Nuvarande talmannen Björn von Sydow avslutade seminariet. Därefter serverades en buffé i sammanbindningsbanan där artisten ”Kryddan” Petersson gjorde ett uppskattat och för åhörarna överraskande framträdande som Birgitta Dahl.

Kvinnor och makt

”Kvinnor och makt” var temat för det seminarium som RJ den 1 december arrangerade tillsammans med Centerpartiet och riksdagen. Seminariet tillägnades Karin Söder på hennes 75-årsdag och hölls i förstakammarsalen. Karin Söders egen politikerbana är en god illustration till seminariets ämne: hon

blev efter valet 1976 Sveriges första kvinnliga utrikesminister och efter valet 1979 likaledes den första kvinnan på socialministerposten. 1985 valdes hon till Centerns partiordförande efter Thorbjörn Fälldin – även då som första kvinna! Sedan hon lämnade politiken har hon innehaft ett antal viktiga ordförandeposter, bl.a. i Rädda Barnen.

Seminariet öppnades av vice talman Per Westerberg, som påminde om Karin Söders tid som riksdagsledamot. Därefter talade Centerns partiordförande Maud Olofsson om Karin Söders politikergärning och överlämnade antologin *Karin Söder – Centerpartist, Nordist, Idealist* till henne. Före industriministern Nils G. Åsling talade till *vänner*, direktör Christina Rogestam, f.d. riksdagsledamot och sakkunnig i Socialdepartementet, berättade om *ledaren* och Sveriges nuvarande ambassadör i Italien, Staffan Wrigstad, på sin tid utrikesministerns handsekreterare, mindes *utrikesministern* Karin Söder.

Redaktör Arvid Lagercrantz ledde sedan ett estradsamtal på temat Kvinnor och makt. Samtalet tog sin utgångspunkt i några av resultaten från professor Anita Göransson vid Göteborgs universitet RJ-projekt ”Kön och eliternas reproduktion i ett komparativt perspektiv”. I det stimulerande samtalet deltog förutom Anita Göransson, styrelseordförande Marianne Nivert, direktör Christina Rogestam och Malin Svensson, politisk redaktör för Östersunds-Posten.

Programmet avslutades med att Karin Söder tackade föreläsare och åhörare, varefter forskningsdirektör Mats Rolén i egenskap av dagens ordförande gratulerade henne å RJ:s vägnar och förklarade seminariet avslutat.

Anders Chydenius

Anders Chydenius (1729–1803) var kyrkoherde i Gamlakarleby och en av de mest betydande politikerna i Sverige-Finland på 1700-talet. Han var riksdagsman 1765–66, 1778–79 och 1792. Han förespråkade frihetens, människovärdets och demokratins betydelse och agerade med kraft för tryckfrihet och handlingars offentlighet. Chydenius deltog aktivt i arbetet med 1766 års tryckfrihetsförordning, som garanterade medborgarna i det svenska riket större tryckfrihet än någon annanstans.

Chydeniusinstitutet i Karleby har under året sammanställt en jubileumsutställning till minne av hans död för 200 år sedan. Utställningen flyttades med ekonomiskt stöd av Riksbankens Jubileumsfond till Riksdagsbiblioteket i Stockholm fr.o.m. den 26 november. Invigningen förrättades av talman Björn von Sydow. Därefter hölls ett seminarium med anföranden av landshövding Anders Björck, vice ordförande i Chydeniusstiftelsen, rektorn vid Åbo Akademi professor Gustav Björkstrand, ordförande i Chydeniusstiftelsen, och professor Birger Thölix, Vasa. Skådespelaren Mats Holmqvist gestaltade Anders Chydenius och framförde några Chydeniusmonologer, inramade av musik ur Chydenii notsamlingar, exekverad av Maria Pihlajaniemi, flöjt och Päivi Luhtala, cembalo.

Stiftelsen Skapande Människa

År 1997 grundades Stiftelsen Skapande Människa. Dess ändamål är att stimulera och uppmuntra unga konstnärer och forskare att arbeta nyskapande och gränsöverskridande. I fokus står arbeten och tankeverksamhet som visar idérikedom, fantasi, lust och handlag i mötet mellan konst och vetenskap. Som ett led i detta arbete har fr.o.m. 1997 två stipendier om vardera 50 000 kr årligen utdelats till unga enskilda forskare/konstnärer eller konstnärer/forskare. Stipendiaterna utses av stiftelsens styrelse efter förslag från en särskild stipendiekommitté.

Stiftelsen Skapande Människa har med stöd från RJ under år 2000 breddat sin verksamhet gentemot universitet och högskolor. Stiftelsen har arrangerat en större årlig konferens, som inriktats mot en dialog mellan konstnärer och vetenskapliga företrädare. Den första konferensen hölls i maj 2000 på Liljevalchs konsthall, Stockholm, den andra i oktober 2001 på Chalmers tekniska högskola, Göteborg, den tredje i oktober 2002 på Malmö högskola och den fjärde i november 2003 på Umeå universitet. Konferensen i Umeå hade rubriken "Konst som kunskap och kunskap som konst". Under konferensen utdelades 2003 års stipendier till bildkonstnären Nils Agdler och konstnären och vetenskapsteoretikern Ola Pehrson av stiftelsens ordförande f. talmannen Birgitta Dahl.

Under 2002 träffades överenskommelse om ett femårigt samarbete mellan Stiftelsen Skapande Människa och RJ. Formellt innebär detta att RJ under perioden 2003–2008 åtagit sig att vara huvudman för verksamheten. Utanonsering och utdelning av de årliga stipendierna kommer att fortsätta i enlighet med stiftelsens tidigare praxis. Styrelsen för Stiftelsen Skapande Människa har under år 2003 beslutat att under de kommande fyra åren öka den årliga stipendiesumman och antalet stipendier. Parallellt med denna kraftsamling har RJ avsatt särskilda resurser för att följa utvecklingen internationellt och nationellt inom området konstnärlig forskning. Avsikten är att skapa en bättre strategi för RJ:s hantering av ansökningar, men också att ge underlag för eventuella egna initiativ inom detta alltmer uppmärksammade och omdiskuterade fält. Detta uppdrag utförs på konsultbasis av docent Henrik Karlsson, ledamot av beredningsgrupperna 4 och 6.

Stiftelsen Skapande Människa leds av en styrelse bestående av f. talmannen Birgitta Dahl, ordförande, direktörerna Rutger Barnekow, Tom Beyer och Peje Emilsson, docent Henrik Karlsson, RJ, VD Tjia Torpe och advokat Sven Unger. I stipendiekommittén har producent Mats Brodén, ordförande, rektor Lennart Olausson, Malmö högskola, chefredaktör Madeleine Grieve, professor Bengt Gustafsson, Uppsala universitet, professor Bo Göransson, KTH, Henrik Karlsson och författaren Ana Valdés ingått. Stiftelsens sekretariat består av utvecklingsstrateg Bo Andér, Kulturförvaltningen, Stockholms stad, och Mats Brodén.

Internationella engagemang

European Foundation Centre

Sedan flera år tillbaka deltar Riksbankens Jubileumsfond mycket aktivt i det europeiska stiftelsesamarbetet inom The European Foundation Centre (EFC), Haagklubben och inom ramen för Network of European Foundations for Innovative Cooperation (NEF). Årets "General Assembly and Conference" med EFC ägde rum i Lissabon den 1–3 juni. Konferensen samlade 600 deltagare från 55 länder till årsmötesförhandlingar, debatter och seminarier under rubriken "The Citizen Facing Challenges of Globalisation".

Direktör Dan Brändström var ordförande i den programkommitté som ansvarade för årets arrangemang. Genom Dan Brändströms försorg deltog under konferensens inledande plenum chefen för UNDP Mark Malloch Brown och professor Ron Inglehart, University of Michigan, Ann Arbor, som leder det av RJ stödda globala forskningsprojektet World Values Survey (WVS).

RJ medverkade även aktivt genom att anordna sessionen "Global Values and Global Governance", där man resonerade kring frågan om vilka vetenskapliga belägg det finns för att hävda att det finns allmänmänskliga värderingar samt hur dessa eventuellt kan ligga till grund för en global världsordning. Sessionen leddes av professor Göran Bexell, rektor för Lunds universitet. Vidare medverkade Yilmaz Esmer från Bogazici University i Istanbul, Juan Diez Nicolas, Complutense University i Madrid och Ursula van Beek, Stellenbosch University, Sydafrika. RJ var också engagerad i sessionerna "Cultural Cooperation in Europe – What Role for Foundations?" och "Researching Foundations in Europe".

Vid konferensen valdes Dan Brändström i egenskap av VD för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond till vice ordförande i EFC för en period av ett år.

Ett europeiskt forskningsråd

Frågan om den europeiska forskningspolitiken har under det gångna året blivit mycket aktuell. En svensk kommitté, kommittén för en ny europeisk forskningspolitik (CNERP, Committee for a New Research Policy), bildades hösten 2001 med VD Dan Brändström som ordförande. Ledamöter har under 2003 varit VD Michael Sohlman (Nobelstiftelsen), professor Gunnar Öquist (Umeå universitet, också medlem i EU:s rådgivande grupp för forskning, EURAB), rektor Bertil Andersson (Linköping), Uno Lindberg (KVA), projektledare Bengt A. Mölleryd (IVA) och professor Pär Omling (generaldirektör för Vetenskapsrådet). Dr Olle Edqvist är sekreterare. I november 2001 hölls ett möte med svenska intressenter och i april 2002 ett större internationellt möte med brett europeiskt deltagande för att diskutera idén om att skapa ett europeiskt forskningsråd. Det finns nu en stor och bred uppslutning inom det svenska forskarsamhället för tanken och den politiska ledningen ställer sig positiv.

I oktober 2002 ordnade Danmarks forskningstyreelse en stor europeisk konferens i Köpenhamn, vilket blev en vändpunkt för det fortsatta arbetet. Den danske forskningsministern tog sedan i egenskap av president under hösten 2002 upp frågan om ett europeiskt forskningsråd på ministerrådets dagordning och tillsatte därefter i november på ministerrådets vägnar en internationell expertgrupp med uppgift att undersöka frågan och ange alternativ för hur ett sådant forskningsråd skulle kunna etableras.

I den internationella expertgruppen (ERCEG), som avrapporterade sitt arbete i december 2003 har professor Federico Mayor (Spanien) varit ordförande, professor Mogens Flensted-Jensen (Forskningsstyrelsen, Danmark) vice ordförande samt Dan Brändström sekreterare med stöd av Olle Edqvist. Ledamöter i gruppen har varit professor Norbert Kroó (Vetenskapsakademien, Ungern), dr Wilhelm Krull (Volkswagen-Stiftung, Tyskland), professor David J. McConnell (Irland), professor Gérard Mégie (CNRS, Frankrike), professor Helga Nowotny (EURAB, Schweiz), dr John Taylor (OST, Storbritannien) och Myrsini Zorba (EU-parlamentet, Grekland). Vidare har Peter Kind (EU-kommissionen) samt Peter Nijkamp (NWO, Nederländerna) deltagit som observatörer. Sekretariatets arbete har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond.

Den svenska gruppen har under året främst fungerat som stöd till det internationella arbetet men har också sökt vidareutveckla de grundläggande idéerna. Den har också verkat för att ett europeiskt forskningsråd skulle nämnas i det nya fördraget och att uppgiften att stödja grundforskning skulle göras synlig i fördraget – en fråga som dock drunknade bland alla de andra och mycket mer kontroversiella frågorna som konventet arbetade med.

Om Europa skall nå det mål som ställdes i Lissabon för tre år sedan krävs att forskningspolitiken byggs ut till en gemensam angelägenhet av första rang. Det räcker inte att enbart rikta uppmärksamheten mot utnyttjandet av vetenskaplig kompetens och kunnande för industriell exploatering utan kunskapsbasen måste också byggas ut och forskningen måste bli en gemensam angelägenhet – ett europeiskt forskningsrum (ERA) måste skapas i verklig mening. Självklart måste basen för detta fortfarande vara de nationella insatserna men i tillägg bör vissa funktioner skapas för att hantera uppgifter som är gemensamma för hela Europa. Grunden för all forskning är forskningens inomvetenskapliga kvalitet. Denna kan bara avgöras av forskarna själva i olika *peer review*-processer, vilka normalt används vid anslagsbeslut, vid publicering av artiklar, skrifter och konferensbidrag samt vid tjänstetillsättningar. Dessa processer är i jämförelse med andra federala politiska system svagt utvecklade inom EU och underordnade krav på probleminriktning, industriell nytta och geografiskt deltagande i projekt.

De nationella systemen verkar vanligtvis inte över de nationella gränserna när det gäller anslag till grundläggande forskning (med undantag för de stora anläggningarna) och de är därför begränsade till att finna det bästa inom den nationella kontexten. Ett europeiskt system för att stödja grundforskning – utan alla sidoregler och krav på samarbete över gränserna och liknande som

det politiska systemet satt upp för att främja integrationen i Europa – skulle därför kunna få viktiga positiva konsekvenser för kvaliteten i den europeiska forskningen. Anslagen måste i så fall vara relativt stora så att forskargrupper blir verkligen intressanta och viktiga för de allra bästa forskarna. Det finns inget skäl att kräva att forskningen *a priori* skall omfatta samarbete mellan forskare i olika stater; det viktiga bör vara att det är den allra främsta forskningen som stöds. Sannolikt kommer samarbete att gynnas i alla fall eftersom rimligen andra grupper kommer att söka sig mot eliten. Sköts detta rätt skulle det kunna leda till att en europeisk måttstock för god forskning etablerades och att de nationella finansieringssystemen utsattes för viss press och jämförelse.

Under året har expertgruppens arbete medfört att debatten om ett europeiskt forskningsråd har tagit fart i hela Europa. Inte minst de europeiska organisationerna för livsvetenskap har varit aktiva och ordnat en serie konferenser för att diskutera frågorna. Likaså har European Science Foundation följt arbete noga och bidragit med en egen utredning. En rad andra organisationer har också tagit ställning (europeiska akademier, Euroscience m.fl.).

I det förslag som nu avlämnats till den danske forskningsministern och som förmedlas vidare till ministerrådet föreslås att ett europeiskt forskningsråd (*European Research Council*, ERC) etableras med uppgiften att stödja den bästa forskningen i Europa. Om ett ERC skall bli ett politiskt och praktiskt intressant inslag i den europeiska forskningspolitiken måste det ha tillräckliga resurser för att bli ett viktigt inslag i det europeiska forskningssystemet. En första grov uppskattning pekar mot ett behov av i storleksordningen 2 miljarder euro per år efter en period av snabb utbyggnad, dvs. i runda tal hälften av sjätte ramprogrammets forskningsbudget. Även i ett sådant läge kommer forskningsrådet att ha relativt begränsade ekonomiska resurser i förhållande till den nationella forskningsfinansieringen i de ledande forskningsnationerna i Europa och kan inte ersätta nationell finansiering. Uppgiften är i stället att fungera som ett viktigt komplement till de nationella satsningarna. Rådet bör fokusera arbetet mot insatser i Europa för att ta ledningen inom viktiga forskningsområden och öppna Europa för inflöde av toppkrafter och interaktion med den bästa internationella forskningen utanför EU.

Det europeiska forskningsrådet måste enligt expertgruppen ERCEG finansieras av EU (via ramprogrammet och en särskild fond som etableras för ändamålet) men ha en självständig ställning gentemot kommissionen och de övriga EU-organen. Besluten om forskningsanslag och vetenskapliga prioriteringar skall ligga hos rådet med ett avgörande inflytande från forskarsamhället. Rådet måste bli en obyråkratisk och väl fungerande organisation med stort förtroende i forskarsamhället. Under 2004 går diskussionen vidare – nu inom EU:s ram och under kommissionens ledning. Avsikten är att ett politiskt beslut skall fattas om att etablera ett europeiskt forskningsråd under hösten 2004. Det arbete som igångsattes för tre år sedan i Sverige har nu burit riklig frukt.

Samarbete med institut för avancerade studier

Riksbankens Jubileumsfond stöder sedan drygt tio år Collegium Budapest – ett institut för avancerad forskning inom alla vetenskaper som bereder plats för gästforskare att ägna sig åt sina egna projekt i en stimulerande mångdisciplinär miljö. Förra året beslöt RJ:s styrelse om fortsatt driftstöd för ytterligare en femårsperiod trots viss osäkerhet beträffande övrig finansiering. Samtidigt ägde regeringsskifte rum i Ungern, varvid den nya ungerska regeringen omedelbart ställde medel till förfogande. Detta sammantaget har bidragit till att andra finansiärer i Europa, regeringar och stiftelser, ånyo ställt upp för ytterligare en period. Under året har en förnyad principdeklaration med riktlinjer för verksamheten ”Joint Declaration III” antagits av alla finansiärer för perioden 2002/03–2006/07. Statssekreterare Charles Kleiber, Schweiz, är ordförande i kollegiets styrelse, RJ:s VD Dan Brändström är en av två vice ordförande.

Riksbankens Jubileumsfond erbjöds under 2002 att bli delägare i det särskilda ”non-profit-bolag” som äger Raoul Wallenberg Guest House. Styrelsen beslöt den 31 oktober 2002 att delta som fjärde part med en ägarandel på 25 % i non-profit-bolaget Collegium Budapest NV Nemzetközi Vendégház Közhazsnú Tárasag. Övriga delägare förutom Collegium Budapest är Zuger Kulturstiftung Landis & Gyr, Schweiz, och Wissenschaftskolleg zu Berlin e.V. – Institute for Advanced Study, Tyskland. Genom ett ingånget förvaltningsavtal med Collegium Budapest åvilar det kollegiet att tillse att det finns tillräckliga årliga driftmedel för att driva verksamheten i huset utan kostnad för andelsägarna. Den legala proceduren för detta blev klar under november månad 2003. Dan Brändström representerar RJ i bolagets styrelse.

Den 27–29 september, strax innan kollegiets akademiska år 2003/04 inleds, besökte fem svenska forskningsstiftelsers företrädare Collegium Budapest på inbjudan av RJ för att bl.a. orientera sig om kollegiets verksamhet och om verksamheten vid Central European University (CEU). Vård för besöket vid kollegiet var Fred Girod och vid CEU dess rektor professor Yehuda Elkana.

Höstens tema vid kollegiet har varit ”Precursors to Culture” och det har letts av professor Richard Byrne, St. Andrews University. Under året har förutom den ordinarie gästforskarverksamheten en rad konferenser ägt rum med teman som exempelvis ”Risk and Regulation”, ”Rethinking Citizenship in Europe” och ”Integration of Form and Function”. Kollegiet utvärderas för närvarande av en internationellt sammansatt forskargrupp med professor Björn Wittrock, Uppsala, som ordförande och representant från Sverige.

Sedan några år tillbaka har Riksbankens Jubileumsfond även ett väl utvecklat samarbete med Wissenschaftskolleg zu Berlin. Detta samarbete har även vidareutvecklats inom ramen för ett särskilt ingånget avtal. Samarbetsområdet ”AGORA – Europäische Netzwerke: Die Vollendung Europas – Die Rolle von Wissenschaft und Kultur” får fortsatt stöd av RJ, liksom gästprofessuren i

Dag Hammarskjölds namn vid Nordeuropa-Institut, Humboldt-Universität zu Berlin, som för närvarande innehas av professor Ella Johansson, Etnologiska institutionen vid Lunds universitet. En motsvarande professur för tyska forskare inrättad i Ernst Cassirers namn med ett därtill hörande program har beslutats av Volkswagen-Stiftung. Denna professur är placerad vid SCASSS i Uppsala. Under 2003 tillträdde John Michael Krois, professor i filosofi vid Humboldt-Universität zu Berlin, denna tjänst.

Under året har professor Diana Mishkova vid Centre for Advanced Study, Sofia, beviljats medel för projektet "We the People – Visions of national peculiarity and political modernities in the Europe of small nations". Detta projekt skall utföras i samarbete mellan forskare i en rad olika europeiska länder, däribland Sverige och Tyskland, och med Wissenschaftskolleg zu Berlin.

Det samarbete som inleddes med Stellenbosch Institute for Advanced Studies (STIAS) under 2001 har ytterligare utvecklats och fördjupats under det gångna året. Den 6–7 juni 2003 genomfördes vid Lunds universitet en workshop om ett internationellt samarbetsprojekt med STIAS som bas. Vad är det som utmärker kvaliteten i en demokrati? I en jämförande analys skall unga demokratier beskrivas mot bakgrund av data från mer konsoliderade stabila demokratiska stater.

Vid konferensen i Lund medverkade förutom rektor, professor Göran Bexell, samhällsvetarna Magnus Jerneck, Caroline Boussard och Staffan Lindberg från STIAS och från universitetet i Stellenbosch professorerna Bernard Lategan, Hennie Kotze och Ursula van Beek (projektansvarig). I detta projekt sker även ett nära samarbete med The Netherlands Institute for Advanced Studies (NIAS) och dess permanente forskare Wouter Hugenholtz. Utöver de svenska och sydafrikanska forskarna deltar forskare från Brasilien, Polen, Sydkorea, Turkiet och Tyskland i detta projekt. Mötet i Lund utmynnade i en forskningsansökan från STIAS som senare beviljats medel av RJ.

Svenskt i Finland – finskt i Sverige

Verksamheten inom det treåriga bilaterala forskningsprogrammet Svenskt i Finland – Finskt i Sverige har under 2003 gått in i sitt avslutningsskede. Programmet har innefattat 17 projekt med drygt 100 deltagande forskare och har finansierats av Finlands Akademi, Svenska litteratursällskapet i Finland, Stiftelsen för Åbo Akademi, Svenska kulturfonden i Finland, Vetenskapsrådet (f.d. Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) och Riksbankens Jubileumsfond. Programmet är det första i sitt slag inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området och har haft en budget på 45 miljoner kronor. De olika projekten granskar från olika utgångspunkter samexistensen mellan finskt och svenskt i Finland och Sverige samt det beroende, det oberoende, den samverkan och de spänningar som finns mellan länderna historiskt, i nutid och i framtiden.

Under 2003 har de gemensamma aktiviteterna inom programmet ägnats åt de fyra tematiska antologier som skall utkomma av trycket under 2004. Dessa antologier presenterades i manus och i form av föredrag vid den avslutningskonferens som anordnades av RJ och Vetenskapsrådet vid Uppsala universitet den 28–29 november. Kvällen innan konferensen presenterade professor Nils Erik Villstrand programmet i Stockholm för Europeiska Kulturkommittén och Finlands ambassadör Pertti Torstila. Uppsalakonferensens första dag ägnades forskarnas erfarenheter av riktade forskningsprogram i allmänhet och ”Svenskt i Finland ...” i synnerhet. Programmet inleddes av rektor magnificus professor Bo Sundqvist, som hälsade välkommen till Uppsala universitet, varefter styrgruppens ordförande professor Stig Strömholm adresserade de nära 80 deltagande forskarna och underströk att han såg fram mot att ta del av deras erfarenheter av att arbeta i programmet och att få ta del av forskningsresultaten. Nils Erik Villstrand berättade sedan om sina erfarenheter av att vara koordinator för ett brett och mångfacetterat forskningsprogram av denna typ. Han gav en lägesrapport beträffande antologierna och det arbete som i övrigt återstår. Professor Torkel Jansson, Uppsala universitet, historiker med mångårig forskningserfarenhet av svensk-finsk historia, gjorde sedan en intressant och personlig analys av forskningsprogrammets målsättningar och den forskning som därigenom kommit till stånd. Förmiddagen avslutades med att Villstrand tillsammans med redaktörerna för de fyra antologierna överlämnade respektive volym i manus till styrgruppen och utvärderarna.

Under eftermiddagen fick några av programmets forskare komma till tals. Jan-Olof Aggedal, Lunds universitet, och Ingvar Dahlbacka, Åbo Akademi, redogjorde för sina erfarenheter av att ha varit forskare inom respektive ledare för samma projekt. Hanna Snellman gav sin syn på betydelsen av ett forskningsprogram av den aktuella modellen. Hon ansåg att flera av projekten sannolikt inte kommit till stånd utan programmet. Det är dock viktigt att forskningsprogram inte innehåller tvingande riktlinjer, utan är öppet för grundforskare. Charles Westin, Stockholms universitet, och Marianne Junila, Uleåborgs universitet, redogjorde för vådorna av att vara redaktörer till en antologi med till synes oförenliga bidrag. Päivi Mäkelä, Åbo universitet, avslutade med ett teoretiskt bidrag om komparationens problematik inom historieforskningen.

Dagen avslutades med att Uppsala universitet under värdskap av vice rektor professor Lena Marcusson, bjöd deltagarna på buffetmiddag på Walmsstedtska gården.

Lördagen den 29 november riktade sig programmet till allmänheten. Genom annonser i dagspressen inbjöds till öppna föreläsningar i universitetshuset. Programmet öppnades av professor Stig Strömholm, varefter Finlands ambassadör Pertti Torstila höll ett anförande om dagens allt närmare politiska och ekonomiska kontakter mellan Sverige och Finland. Han framhöll därvid bl.a. att forskningsprogrammet är ett viktigt inslag för ökad förståelse av våra båda länders gemensamma historia och fortfarande stora likheter – skilsmässan 1809 till trots.

Återstoden av programmet ägnades parallella tematiska sessioner under rubrikerna "Historien", "Samhället", "Länderna" och "Språken". Dessa rubriker korresponderar till de fyra antologier, som utgör programmets populärvetenskapliga avrapportering. Den publika delen av konferensen samlade drygt 200 åhörare och avslutades av ett estradsamtal under rubriken "Likheter och olikheter" under ledning av redaktör John Chrispinsson. I samtalet medverkade professor Gustav Björkstrand, rektor vid Åbo Akademi, direktör Anders Ljunggren, Föreningen Norden och Kulturfonden för Sverige och Finland, professor Merete Mazzarella, Helsingfors universitet, professor Stig Strömholm, Uppsala, f. utbildningsministern och f. landshövdingen Jan-Erik Wikström, Uppsala, och professor Aila Nenola, Helsingfors universitet.

Dagen avslutades med att RJ på styrgruppens vägnar gav middag på Norrlands Nation för programmets forskare och inbjudna gäster.

Verksamheten har letts av en styrgrupp bestående av professorerna Stig Strömholm, RJ, ordförande, Aila Lauha, Finlands Akademi, vice ordförande, Anders Jeffner, Vetenskapsrådet, Marika Tandefelt, Svenska litteratursällskapet i Finland, och Nils-Erik Villstrand, Åbo Akademi, sekreterare och programmets koordinator. Kanslirepresentanter har varit forskningssekreterare Torsten Augrell, Vetenskapsrådet, vetenskapssekreterare Eili Ervelä-Myréen, Finlands Akademi, och forskningsdirektör Mats Rolén, RJ. Styrgruppen beslutade vid sitt avslutningssammanträde i Uppsala den 28 november om riktlinjer och tidplan för den utvärdering som skall genomföras under 2004. Utvärderingen skall genomföras av f. generaldirektör Kari Tarkiainen, Helsingfors, ordförande, professor Olof Ruin, Stockholms universitet, och fil.dr Anne Nesser, Mälardalens högskola. Till sekreterare i utvärderingen utsågs fil.dr Torbjörn Eng, Stockholm.

Projekt 2005

År 1998 beslutade de svenska och norska regeringarna att uppmärksamma hundraårsminnet år 2005 av den svensk-norska unionens fredliga upplösning genom att gemensamt anslå medel till utgivningen av ett historieverk i två band avseende perioderna 1814–1905 respektive 1905 till år 2000. Det svenska utbildningsdepartementet uppdrog åt Voksenåsen AS att i samverkan med RJ ansvara för projektets genomförande och kontakterna med den norska beställaren, Utdannings- og Forskningsdepartementet. Jubileumsverkets första del författas av professor Bo Stråth, European University Institute, Florens, medan ansvaret för den senare åvilar professor Francis Sejersted, Universitetet i Oslo. Jubileumsverket utges i såväl norsk som svensk språkdräkt och skall presenteras officiellt den 7 juni 2005. Under hela år 2005 anordnas en rad publika aktiviteter i form av konferenser, utställningar m.m. i såväl Norge som Sverige. Dessa arrangemang samordnas av respektive regering. Svenska UD har därvid uppdragit åt Stiftelsen Voksenåsen att samordna de svenska aktiviteterna. Även riksdagen och Stortinget kommer att högtidlighålla hundraårsminnet i form av utställningar och konferenser. Som ett led i deras förberedelser redogjorde forskningsdirektör Mats Rolén den 26 juni för arbetet

med utgivningen av Jubileumsverk 2005 för riksdagens talman Björn von Sydow och stortingspresident Jörgen Kosmo.

RJ har under året tillsammans med Voksenåsen AS och Utdannings- og Forskningsdepartement genomfört upphandling av förlag i respektive land. Verkets båda delar skall utges på svenska och norska. I Sverige har detta uppdrag givits Bokförlaget Nya Doxa AB, och i Norge utges verket av Pax AS. Inför utgivningen inbjöd Voksenåsen AS och RJ författarna, förlagen och beställarna till ett sammanträde på Voksenåsen den 29 augusti. Mötet leddes av Mats Rolén och resulterade i att parterna enades om riktlinjer för avtal, teknisk utformning och tidplan för produktionen av Jubileumsverk 2005.

Historieprojektet har en vetenskaplig referensgrupp vari ingår såväl norska som svenska forskare. Den leds av professorerna Stig Ekman, Stockholms universitet, och Øystein Sørensen, Universitetet i Oslo. Programkoordinator är doktorstipendiat Ruth Hemstad, Historisk institutt, Universitetet i Oslo.

Gruppen har tagit initiativ till en rad nya forskningsuppgifter kring såväl själva unionsupplösningen som olika komparativa studier rörande samhällsutvecklingen i Norge och Sverige efter 1814. Resultaten kommer bl.a. att redovisas i två antologier, som utkommer år 2005. Den första behandlar unionsupplösningen, medan den andra innehåller jämförande tematiska studier mellan de båda länderna avseende 1800- och 1900-talen. Medel till antologi-projekten och kringaktiviteter har i omgångar beviljats av den s.k. *Hundraårsmarkeringen 2005 A/S* med totalt 3,9 miljoner NOK. RJ har för åren 1996–2005 genom olika beslut beviljat antologiprojekten (inklusive viss planering av Jubileumsverket) sammanlagt 4,45 mnkr i anslag. Den svenska regeringens anslag, liksom de av RJ beviljade medlen, förvaltas och administreras av Voksenåsen, Oslo.

Kulturpolitisk forskning

Som redovisats i föregående årsberättelser har RJ sedan 1997 genomfört en rad nationella och internationella aktiviteter för att följa upp Världskommissionens för kultur rapport *Vår skapande mångfald* (1995), Unescos *Intergovernmental Conference on Cultural Policies* i Stockholm våren 1998 och dess *Action Plan on Cultural Policies for Development*, och de tre seminarier som RJ anordnade vid konferensen. I *Stockholm Action Plan* betonades bl.a. vikten av att stimulera utbytet av teorier, praktiska erfarenheter och forskning för att stärka kunskapsbasen rörande kultur och mänsklig utveckling. RJ har med anknytning här till tagit initiativ till flera aktiviteter och projekt. Ett exempel är områdesgruppen för forskning om kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling (2001). Ett annat är boken *Towards Cultural Citizenship: Tools for Cultural Policy and Development*, författad av professor Colin Mercer, The Nottingham Trent University (RJ, Sida & Gidlunds förlag, 2002). Boken var ett resultat av ett flerårigt samarbete med Sida och en rad svenska myndigheter och organisationer och har rönt betydande internationell uppmärksamhet.

RJ-seminarierna i Stockholm 1998 resulterade även i ett samarbetsprojekt *Creative Europe*, som finansierades av RJ, European Cultural Foundation, Amsterdam, Compagnia di San Paolo, Turin, och med Network of European Foundations for Innovative Cooperation (NEF), Bryssel, som administrativt organ. Projektets slutrapport *Creative Europe: On Governance and Artistic Creativity in Europe* utarbetades av ERICarts i Bonn och utkom i oktober 2002.

De ovan nämnda böckerna presenterades hösten 2002 i Bryssel för representanter för Europeiska kommissionen, Europaparlamentet och medlemmar i European Foundation Centre (EFC) och NEF. I Sverige har de båda RJ-projekten under åren 2001–2003 involverat flera forskargrupper genom workshops och konferenser, bl.a. vid Tema Q, Campus Norrköping, Handelshögskolan i Stockholm och universiteten i Göteborg och Uppsala. Arbetet och de av RJ uppbyggda forskarnätverken har väckt stort intresse hos Kulturdepartementet, Statens kulturråd och Svenska Unescorådet. Sålunda medverkade professorerna Colin Mercer, Svante Beckman och Carl-Johan Kleberg samt forskningsdirektör Mats Rolén i förberedelserna för, eller vid, Unescos expertkonferens "Stockholm +5" i maj 2003. RJ bidrog också ekonomiskt till detta arrangemang, som samlade drygt 100 deltagare från alla världsdelar.

Dessa aktiviteter har genererat fortsatt internationellt samarbete. RJ har sålunda beslutat samfinansiera tre projekt med European Cultural Foundation i Amsterdam. De två första fokuserar kulturdimensionens roll i utvidgningen av den europeiska unionen: *Enlargement of Minds*, är den sammanhållande rubriken. Det formella samarbetet inleddes i form av ett seminarium den 26–27 januari på Forschungsstelle Osteuropa, Universitetet i Bremen, där RJ representerades av professor Rutger Lindahl, Göteborgs universitet, och Mats Rolén. Projektet har därefter konkretiserats i form av en antologi (*Alter Ego*) och ett stipendieprogram riktat till unga forskare inom det kulturpolitiska fältet. Under 2004 presenteras rapporten från *Alter Ego*-projektet och de första stipendierna delas ut. Båda aktiviteterna sker inom ramen för ECF:s 50-årsjubileum. Det tredje samarbetsprojektet gäller inrättandet av ett "European Observatory/Laboratory of Cultural Cooperation" och anknyter direkt till de nyss nämnda rapporterna av Colin Mercer och ERICarts. Detta syftar bl.a. till att dokumentera och vetenskapligt analysera utvecklingen inom det kulturpolitiska området på såväl nationell som europeisk nivå. Ett fristående "observatorium" kan bli ett viktigt instrument när det gäller att skapa insikt i samspelet mellan kultur och utveckling i det utvidgade Europa. Flera av Europas ledande stiftelser har beslutat att tillsammans med RJ stödja denna satsning. Stiftelsernas engagemang är tänkt att avse en pilotfas på fyra år. Även den europeiska kommissionen har gjort utfästelser om att samarbeta med "laboratoriet/observatoriet".

Hösten 2002 mottog RJ och Sida en ansökan om stöd till utgivningen av en ny *World Culture Report*. Förslaget gällde en årsbok, med förebilderna i UNDP:s Human Development Report och Unescos nedlagda World Culture Report. Förslagsställare var en internationellt ledande forskare, professor

Helmut Anheier vid Center for Civil Society, UCLA och London School of Economics. Tanken på en publikation med den föreslagna inriktningen fanns med bland förslagen i *Towards Cultural Citizenship*, varför RJ och Sida beslutade att tilldela Anheier ett mindre anslag till en förstudie. Till bilden hör att Anheier sedan 2001 med framgång lett utgivningen av en "Global Civil Society Yearbook" (Oxford University Press).

Anheier presenterade tillsammans med professor Raj Isar, Paris, resultatet av förstudien vid ett seminarium på RJ den 5 november 2003. De kunde därvid berätta att ytterligare finansiärer hade givit positiva signaler till att stödja projektet och att det engelska förlaget SAGE var villigt att förlägga boken. Den tänkta publikationen väckte stort intresse och allmänt gillande bland såväl de forskare som praktiker som deltog i seminariet. Både RJ och Sida fann förstudien lovande och har därför beslutat att bevilja 200 000 kr respektive 500 000 kr för år 2004 till förberedelser av den första utgåvan av rapporten, som skall utkomma år 2005. Projektet kommer att genomföras i nära samverkan med en rad forskargrupper (i Sverige med bl.a. Tema Q och World Value Survey), UNDP, Unesco och det blivande "observatoriet" vid ECF.

Årsredovisning

Förvaltningsberättelse

Stiftelsens ändamål

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ) är en fristående stiftelse som har till ändamål att främja och understödja vetenskaplig forskning. Stiftelsen grundades 1962 genom ett beslut i riksdagen och genom en donation från Sveriges Riksbank, som därmed ville uppmärksamma bankens 300-årsjubileum 1968 och samtidigt främja ”ett angeläget nationellt ändamål”. Den årliga avkastningen av *Jubileumsdonationen* skulle användas till att främja vetenskaplig forskning med anknytning till Sverige.

Den 1 januari 1988 fick Riksbankens Jubileumsfond nya stadgar, vilka innebär att stiftelsen blev en självständig finansiell aktör. I denna skepnad startades verksamheten med ett kapital om 1,5 mdkr. Under åren därefter har ytterligare donationer erhållits. Beträffande på vilket sätt ändamålet skall främjas, anges i de i dag gällande stadgarna bl.a.:

- att företräde skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov inte är så väl tillgodosedda på annat sätt,
- att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt,
- att nya forskningsuppgifter som kräver snabba och kraftiga insatser särskilt skall uppmärksammas,
- att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning.

Riksdagen beslöt under 1993 att ytterligare en donation, om 1,5 mdkr, *Kulturvetenskapliga donationen*, skulle tillföras Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond. Till beslutet var fogad en promemoria i vilken bl.a. följande användningsområden angavs:

- Etablering av forskningscentrum eller forskningsområden med internationell slagkraft,
- Stöd till projekt och program som innebär gränsöverskridanden mellan discipliner,
- Etablering av nätverk eller fastare samverkansformer nationellt och internationellt, bl.a. genom etablering av ett internationellt forskarutbytesprogram,
- Befordran av forskarutbildning och forskarrekratering,
- Främjande av forskarörlighet internationellt och mellan universitet/högskolor och andra verksamheter.

Årets verksamhet

Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfonds styrelse har sammanträtt fyra gånger under året. Dessutom genomfördes en styrelsekonferens i februari. Styrelsens ledamöter ingår i beredningsgrupper tillsammans med representanter från universitet och högskolor. Dessa grupper bereder forskningsansökningarna vid två heldagssammanträden per år och lägger förslag till styrelsen. Under året kunde anslag till sammanlagt 66 nya projekt och 54 fortsättningsprojekt beviljas. I ungefär 100 projekt fortsätter arbetet utifrån tidigare års beviljade medel.

Styrelsens arbetsutskott har sammanträtt fem gånger under året. Till arbetsutskottet har styrelsen bl.a. delegerat att besluta om anslag till forskningsplanering, konferenser, seminarier, workshops, uppbyggande av vetenskapliga nätverk, forskningsplanering o.dyl. Under året beviljades 68 ansökningar om sådana anslag. Från och med år 2002 sker ansökan till RJ helt och hållet via Internet. Förutom att de sökande insänder sina projektansökningar elektroniskt arbetar också RJ:s beredningsgruppsledamöter och de externa sakkunniga via RJ:s hemsida.

På grund av det finansiella läget beslöt styrelsen vid sitt majsammanträde att medel för nya forskningsprojekt ur Kulturvetenskapliga donationen ej skall utlysas år 2004. Vid styrelsekonferensen underströks behovet av att utnyttja ett sådant "rådtrum" för en diskussion om hur RJ:s framtida forskningsstöd skall utformas för att maximera insatserna för att främja forskningen. Beredningsgruppen för Kulturvetenskapliga donationen genomförde i november en intern överläggning i dessa frågor, vilka även diskuterats i beredningsgrupperna under året och med utvärderingsgruppen.

Stiftelsen arrangerar symposier och seminarier, ibland tillsammans med andra forskningsstödjande organ inom eller utom landet. RJ samarbetar regelbundet med riksdagen i sådana arrangemang. I år märks särskilt seminariet "Talmannens roll". Stiftelsen har under året även utgett ett antal skrifter.

RJ:s finanskommitté har under året sammanträtt vid nio tillfällen.

RJ utvärderar och följer fortlöpande upp de projekt som beviljas medel. Efter avslutad projekttid skall en ekonomisk redovisning insändas till stiftelsen jämte en kort redogörelse för den vetenskapliga verksamheten samt de skrifter som projektet publicerat. Varje år görs dessutom mer omfattande projektbesök av respektive beredningsgrupp. Under året har 23 projekt besökts.

Ett antal stipendier har under året delats ut från Erik Rönnerbergs donationer för medicinsk forskning och från Nils-Eric Svenssons fond för främjande av ömsesidigt forskarutbyte inom Europa.

RJ finansierar för närvarande fyra forskarskolor: en i moderna språk, en i matematik med ämnesdidaktisk inriktning och en i Stillahavsasiastudier, samt en forskarskola med avsikten att stärka den vetenskapliga kompetensen bland de museianställda.

Sedan ett antal år inrättar RJ s.k. områdesgrupper inom forskningsfält som bedöms som angelägna men ännu är svagt utvecklade eller inte är tillräckligt

uppmärksammade, för att initiera och stimulera ny forskning. För närvarande är tre sådana grupper verksamma: Områdesgruppen för forskning om kunskapssamhället, Områdesgruppen för forskning om kultur, säkerhet och hållbar samhällsutveckling samt Områdesgruppen för forskning om civilsamhället. I varje grupp ingår cirka tio forskare och två politiker. Ytterligare en områdesgrupp med inriktning mot offentlig ekonomi och samhällsorganisation planeras.

Stiftelsen är genom engagemanget i European Foundation Centre (EFC), Network of European Foundations for Innovative Corporations (NEF) och Haagklubben m.fl. sammanslutningar en aktiv medaktör inom det europeiska samarbetet, framför allt inom de sociala och kulturella områdena. Under de senaste åren har särskilt samarbetet med Tyskland utvidgats, framför allt genom att RJ kontinuerligt samarbetar med Wissenschaftskolleg zu Berlin. Genom vd Dan Brändström arbetar RJ aktivt inom CNERP (Svenska kommittén för en ny europeisk forskningspolitik) och har även arbetat i den internationella expertgruppen (European Research Council Expert Group, ERCEG), där Brändström varit huvudsekreterare. Gruppen avrapporterade sitt arbete i december 2003.

Utvärdering

Styrelsen för Riksbankens Jubileumsfond beslutade den 21 mars 2002 att utvärdera sin verksamhet. Beslutet innefattade tre delar: 1) en bred analys och bedömning av RJ:s forskningsstödjande verksamhet, 2) RJ:s finansiella verksamhet och 3) delfinansiering av det s.k. Stiftelseprojektet 2004, som fokuserar de s.k. löntagarfondsstiftelsernas roll i det nationella forsknings- och högre utbildningssystemet.

Lennart Nilsson och Claes de Neergaard har som oberoende utredare gjort en utvärdering av stiftelsens finansverksamhet under perioderna 1989–1996 och 1997–2002. Utvärderingen som avrapporterades i mars 2003 slår fast att RJ med råge har infriat sina mål för kapitalförvaltningen under båda dessa perioder. Kapitalet växte real med 6,9 % per år under perioden 1989–1996. Målet var då att minst realvärdesäkra kapitalet. Den årliga reala avkastningen 1997–2002 låg på ca 9,9 % vilket är dubbelt så högt som målet (minst 5 % realt).

En mer grundlig analys har gjorts för perioden 1997–2002 genom att simulera utvecklingen av den faktiska portföljen mot en ”normportfölj” enligt placeringspolicyn. Nilsson & Neergaards slutsats är att den goda totalavkastningen under denna period beror på att aktieandelen i den totala portföljen hölls mycket hög under börsuppgångens senare fas.

Sett till enskilda delportföljer så har aktieportföljen gått relativt stark med en real avkastning på 8,2 % per år mot ”normportföljens” 4 %, bl.a. beroende på en framgångsrik kortsiktig handel. Ränteportföljen har realt avkastat 5,8 % per år 1997–2002 jämfört med 5 % för motsvarande ”normportfölj”. Ränteförvaltningen har påverkats positivt av en hög andel realränteobligationer.

Nilsson & Neergaard slår fast att fastigheter som tillgångsslag har bidragit positivt samt att dessa har haft en viss om än blygsam portföljutmätande effekt.

Utredningen visar också på att de interna förvaltningskostnaderna har varit låga, kring 0,1 % av det förvaltade kapitalet. Kostnaderna har genererats med 95 % av förvaltningen i egen regi.

I utredningen pekar även Nilsson & Neergaard på att den högre avkastningen inte har genererats utan risk och utvärderingen innehåller en del rekommendationer till förbättrad riskkontroll framför allt med avseende på marknadsrisk och valutarisk.

Utvärderingen av den forskningsstödjande verksamheten har påbörjats och resultatet kommer att på olika sätt presenteras under år 2004. Stiftelseprojektet kommer att presenteras vid ett seminarium i riksdagen den 5 maj och efter sommaren på en konferens vid SISTER.

Resultat och ställning

För helåret 2003 redovisar stiftelsen ett resultat (exklusive ej realiserade vinster) på 701 mnkr. Därutöver har stiftelsen beviljat 280 mnkr till forskningsmedel samt avsatt motsvarande 77 mnkr för att bevara det reala värdet på donationerna.

Stiftelsens direktavkastning i form av ränteintäkter och utdelningar uppgår under året till sammanlagt 229 mnkr (198). Driftsöverskottet från fastigheterna blev under året endast 4 mnkr (23) beroende på att utgifterna för renoveringen av fastigheten Sånglärkan 12 har kostnadsförts till ett värde av 16 mnkr.

Stiftelsens administrationskostnader uppgår under året till 23 mnkr vilket motsvarar 0,3 % av årets genomsnittliga marknadsvärde på stiftelsens tillgångar.

Under våren fastställdes för Riksbankens Jubileumsfond en reviderad placeringspolicy med mål att fr.o.m. 2003 på lång sikt uppnå en framtida genomsnittlig årlig real avkastning om minst 4 %. Detta bedöms ge förutsättningar för en realvärdesäkring av stiftelsens förmögenhet och en aktiv utdelningspolitik. För 2003 uppgår totalavkastningen till 15,2 %, vilket innebär att vi under året uppnått en avkastning som överstiger det långsiktiga målet. (Se även diagram 1 till 4 för historik.)

Avkastningen har påverkats positivt av att vi har ökat andelen aktier från 38 % till 45 % av de totala tillgångarna. Vid inledningen av året hade stiftelsen en aktieandel som var lägre än vårt riktvärde vilket gav utrymme att köpa aktier i början av året då kursnivåerna var pressade.

Stiftelsens aktieportfölj gav under året en totalavkastning på 32,1 % räknat på marknadsvärdet vid årets ingång. Totalavkastningen på svenska aktier var 36,1 % och på internt förvaltade utländska aktier 26,0 %, den sistnämnda betydligt högre än både världsindex och Europaindex. Under helåret 2003

steg aktieindex (inklusive utdelningar) i Sverige 34,2 % samtidigt som världsindex mätt i svenska kronor hade en uppgång på 10,9 %. Från och med den 1 juni jämförs den utländska aktieportföljen med Financial Times Europaindex exklusive Sverige efter att tidigare ha haft MSCI Världsindex som jämförelseindex. Inom aktier och i den totala portföljen har vi under året valt att övervika svenska aktier. Eftersom svenska aktier var den av våra tillgångsklasser som gav högst avkastning under perioden bidrog denna strategi till en högre avkastning. I slutet av året har vi successivt avyttrat en del av den svenska portföljen och omplacerat medlen i europeiska aktier. Inom kategorin utländska aktier har vi valt att reducera investeringarna i USA för att öka andelen i Västeuropa. I juni avvecklade vi den amerikanska småbolagsportföljen, förvaltd av SEB Asset Management America Inc.

De osäkra konjunkturutsikterna i kombination med en allmän räntesänkningsspolitik från världens centralbanker gjorde att både de långa och korta räntorna föll under första halvåret till historiskt låga nivåer under juni månad. Under andra halvåret har dock obligationsräntorna stigit beroende på minskad oro för den internationella konjunkturutvecklingen. Vid utgången av år 2003 var den svenska femåriga statsobligationsräntan tillbaka på samma nivå som i början av året, 4,1 %. Räntan för ettåriga statskuldväxlar har under samma period sjunkit från 3,6 % till 2,8 % vilket innebär att riskfria placeringar ger en avkastning som är betydligt lägre än stiftelsens långsiktiga avkastningskrav.

RJ:s ränteportfölj gav under perioden en avkastning på 4,4 %. Avkastningen har påverkats positivt av att vi i mitten av året reducerade ränteportföljens löptid och därmed räntekänslighet för att under hösten åter öka löptiden i takt med stigande obligationsräntor. Under året har en stabilisering av företagens balansräkningar gjort att riskpremien på företagsobligationer minskat vilket också haft en viss positiv effekt på årets avkastning. Liksom tidigare år har vi inom räntebärande placeringar valt att hålla en förhållandevis stor andel realränteobligationer vilket är ett tillgångsslag som passar stiftelsens långsiktiga behov av realavkastning.

Stiftelsens fastigheter uppvisar under året en totalavkastning på – 0,8 %. Vi har drabbats av nedgången på kommersiella fastigheter i form av ökad vakansgrad och lägre marknadsvärden. Resultatet har också belastats av kostnader för renoveringen av Sånglärkan 12 samt att fastigheten under ombyggnadsperioden varit outhyrd. Det negativa resultatet för det kommersiella fastighetsbeståndet har delvis kompensats av att marknadsvärdet på RJ:s bostadsfastigheter ökat något vilket gör att den delen av portföljen uppvisar en totalavkastning på ca 6 %.

Från 2003 redovisas hedgefonder som separat tillgång i balansräkningen. Dessa investeringar har tidigare ingått under aktier respektive räntebärande placeringar. Totalavkastningen på denna tillgångsklass, som utgör ca 4 % av de totala tillgångarna, blev under året 4,3 %.

En viktig faktor som bidragit till årets goda avkastning är att vi har haft en försiktig inställning till dollartillgångar. Under året har dollarn fallit i värde

med 17 % mot den svenska kronan medan euron varit förhållandevis stabil. Under en kort period från början av augusti till efter EMU-valet i september var stiftelsens utländska aktieportfölj skyddad mot växelkursförändringar med hjälp av valutaterminskontrakt. Vi valde dock att efter valet avveckla valuta-terminerna med vinst, vilket visade sig vara för tidigt då den svenska kronan senare under året fortsatte att stärkas mot omvärlden. Dock har vi med början i december beslutat att under en tremånadsperiod minska nettoexponeringen mot utländsk valuta motsvarande 50 % av de utländska tillgångarnas värde. Syftet med användningen av dessa valutaterminskontrakt är ett medel att minska stiftelsens känslighet för framtida växelkursförändringar. Därmed möjliggörs en ökad andel utländska tillgångar utan att detta nödvändigtvis skall vara förknippat med en kraftigt ökad valutarisk. Exponeringen i utländska valutor uppgår i slutet av året till 13 % (13 %) av de totala tillgångarna efter att ha reducerats med valutaterminskontrakt.

För att ge ytterligare information om stiftelsens ställning kompletteras redovisningen liksom tidigare med en balansräkning vari tillgångar och skulder är upptagna till marknadsvärden. Dessutom kompletteras resultaträkningen med posten "Förändring av ej realiserade vinster" som tillsammans med resultatet från avyttring och nedskrivning av finansiella instrument netto ger ett positivt resultatbidrag på 684 mnkr. En betydande del av fjolårets nedskrivning av individuella aktieinnehav har kunnat återföras till det lägsta av marknadsvärde och anskaffningsvärdet. Av tidigare gjord nedskrivning av fastigheten Styrpinnen 23 har 47 mnkr återförts. Vid utgången av året uppgår marknadsvärdet på stiftelsens tillgångar till ett värde som överstiger det bokförda värdet med 798 mnkr (560).

Av stiftelsens totala tillgångar om 7 314 mnkr, värderade till marknadsvärde vid utgången av 2003, utgjorde andelen aktier 45 % (38 %, 2002), fastigheter 9 % (10 %), räntebärande placeringar 41 % (48 %) och hedgefonder 4 % (5 %).

Finansiellt resultat

Från resultaträkningen (och de olika noterna) kan en sammanställning göras som enbart består av finansiella poster till marknadsvärde. Dessa poster har grupperats i en tabell (se tabell 1) efter typ av tillgång.

Tabellen "Finansiellt resultat" visar att stiftelsens aktieportfölj gav ett positivt resultat om 805 mnkr motsvarande en avkastning på 32,1 % räknat på aktiernas marknadsvärde vid början av året.

För stiftelsens fastigheter redovisas ett negativt resultat om 5 mnkr. Detta ger en förräntning på -0,8 %.

De räntebärande tillgångarna gav för år 2003 ett positivt resultat om 150 mnkr eller en avkastning på 4,4 %.

Stiftelsens fondinvesteringar gav under året ett positivt resultat om 13 mnkr vilket ger en avkastning på 4,3 % för detta tillgångsslag.

Det finansiella resultatet skall belastas med räntekostnader och finansiella kostnader. Det samlade finansiella resultatet för 2003 anges i tabellen till

959 mnkr vilket motsvarar en förräntning om 15,2 % räknat på eget kapital vid årets ingång.

Det finansiella resultatet skall efter en avsättning för att bevara det reala värdet av stiftelsekapitalet täcka forskningsmedel om 280 mnkr samt administrationskostnader om 23 mnkr. Överskottet uppgår till 582 mnkr.

Den finansiella verksamheten – fem år i sammandrag

Den 1 januari 1988 fick Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond nya stadgar som innebar att stiftelsen blev en självständig finansiell aktör. För att kunna bibehålla en stabil nivå på anslagna forskningsmedel har styrelsen för framtiden satt upp som långsiktigt mål att den reala (inflationsjusterade) årsavkastningen skall överstiga 4 % över tiden räknat fr.o.m. 2003. Under de senaste fem åren (1999–2003) har stiftelsens finansiella tillgångar gett en genomsnittlig realavkastning på 4,4 %. Det egna kapitalet, värderat till marknadsvärde, har under samma period vuxit med 435 mnkr samtidigt som 1 896 miljoner kronor har beviljats i forskningsanslag.

Nedan redovisas – i form av stapeldiagram – utvecklingen under de fem senaste åren av fyra grundläggande finansiella mått – den totala avkastningen, den reala avkastningen (inflationsjusterad), eget kapital till marknadsvärde samt årliga beviljade forskningsmedel.

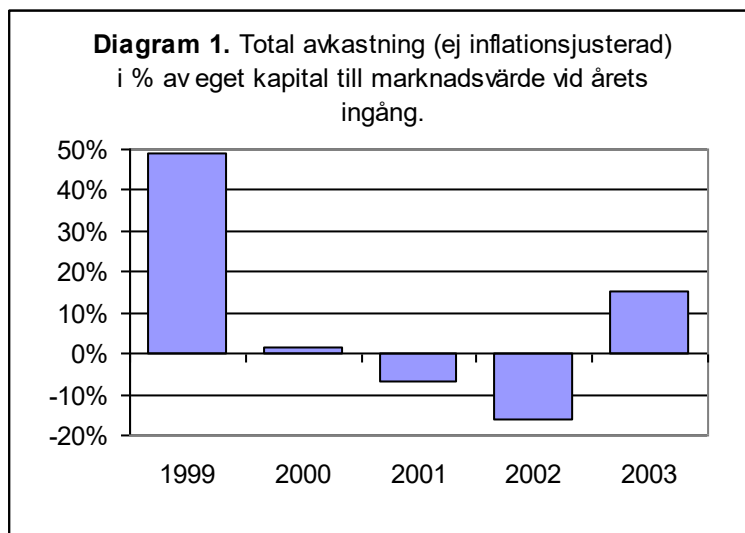

Diagram 2. Real avkastning i % av eget kapital till marknadsvärde vid årets ingång.

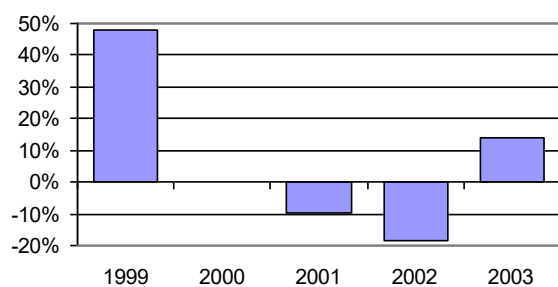

Diagram 3. Eget Kapital (mkr), värderat till marknadsvärde vid årets utgång.

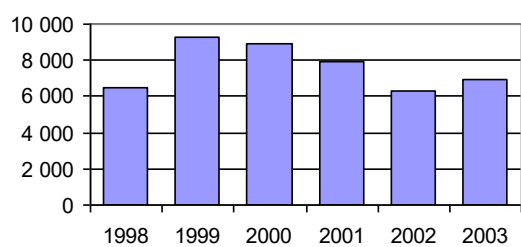
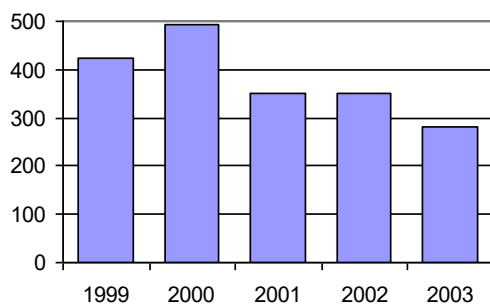

Diagram 4. Beviljade forskningsmedel (mkr).

Tabell 1. Finansiellt resultat (KSEK)

Tillgång	Intäkt/kostnad	2003	2002
<i>Fastigheter</i>	Intäkter	40 663	44 498
	Realisationsvinster	-	36 503
	Avskrivningar	-6 083	-7 071
	Återföring nedskrivningar	47 000	-
	Nedskrivningar	-	-17 900
	Övriga kostnader	-36 465	-21 536
	Förändring av ej realiserade vinster	-50 216	-32 333
Summa fastigheter		-5 101	2 161
<i>Aktier</i>	Utdelningar	89 077	70 991
	Realisationsvinster/förluster	-346 287	-514 330
	Återföring nedskrivningar	1 078 944	-
	Nedskrivningar	-345 955	-1 078 943
	Förändring av ej realiserade vinster	329 345	3 609
Summa aktier		805 124	-1 518 673
<i>Hedgefonder</i>	Utdelningar	21 377	-
	Realisationsvinster/förluster	2 745	-
	Återföring nedskrivningar	75	-
	Nedskrivningar	-	-75
	Förändring av ej realiserade vinster	-11 065	128 791
Summa hedgefonder		13 132	128 716
Räntebärande			
<i>Bankmedel</i>	Ränteintäkter	12 576	16 270
	Valutakursvinster/förluster	-5 986	-32 956
<i>Valutaterminer</i>	Ränteintäkter	1 644	-
	Valutakursvinster/förluster	11 534	-
	Nedskrivning	-60	-
<i>Certifikat</i>	Ränteintäkter	29 104	32 286
<i>Obligationer</i>	Ränteintäkter	74 861	78 154
	Realisationsvinster/förluster	56 313	28 432
	Förändring av ej realiserade vinster	-29 640	-17 316
Summa räntebärande tillgångar		150 346	104 870
	Räntekostnader	-2 708	-3 578
	Finansiella kostnader	-1 938	-3 352
Finansiellt resultat		958 855	-1 289 856

Resultaträkning (KSEK)

	Not	2003	2002
<i>Stiftelsens intäkter</i>			
Utdelningar (aktier, hedgefonder)	1	110 454	70 991
Ränteintäkter	2	118 185	126 710
Resultat fastigheter	3	45 115	34 494
Resultat från avyttring och nedskrivning av finansiella instrument	4	445 835	-1 564 916
Valutakursresultat m.m.	5	8 774	-30 065
<i>Stiftelsens kostnader</i>			
Finansiella kostnader	6	-1 938	-3 352
Personalkostnader	7, 8, 9	-16 114	-12 653
Externa kostnader	10	-6 491	-5 904
Avskrivningar inventarier	15	-364	-473
Räntekostnader	3	-2 708	-3 578
Årets resultat	21	700 748	-1 388 746
Förändring av ej realiserade vinster	11	238 424	82 751
Förändring av eget kapital till marknadsvärde före beviljade forskningsmedel	22	939 172	-1 305 995

Balansräkning (KSEK)

	Not	2003-12-31		2002-12-31	
		Bokförda värden	Marknadsvärden	Bokförda värden	Marknadsvärden
Tillgångar					
<i>Anläggningstillgångar</i>					
Materiella anläggningstillgångar					
Fastigheter	13,14	337 639	628 500	293 622	634 700
Pågående arbeten Sånglärkan 12*		-	-	1 740	1 740
Inventarier	15	372	372	679	679
Summa materiella anläggningstillgångar		338 011	628 872	296 041	637 119
Finansiella anläggningstillgångar					
Obligationer	16	1 612 321	1 709 976	1 575 539	1 702 835
Aktier	17	2 912 373	3 281 709	2 496 732	2 536 721
Hedgefonder	18	255 659	296 118	257 125	308 649
Summa finansiella anläggningstillgångar		4 780 353	5 287 803	4 329 396	4 548 205
Summa anläggningstillgångar		5 118 364	5 916 675	4 625 437	5 185 324
<i>Omsättningstillgångar</i>					
Övriga kortfristiga fordringar	19	65 715	65 715	1 559	1 559
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	20	41 747	41 747	34 803	34 803
Certifikat		1 029 176	1 029 176	988 496	988 496
Kassa och bank		261 122	261 122	513 917	513 917
Summa omsättningstillgångar		1 397 760	1 397 760	1 538 775	1 538 775
Summa tillgångar		6 516 124	7 314 435	6 164 212	6 724 099
Eget kapital och skulder					
<i>Bundet eget kapital</i>					
Stiftelsekapital	21, 22	2 372 346	2 372 346	2 327 883	2 327 883
<i>Fritt eget kapital</i>					
Kulturdonationen	21, 22	1 715 539	1 715 539	1 683 386	1 683 386
Balanserat resultat	27	2 077 679	2 875 990	1 733 326	2 293 213
Summa eget kapital		6 165 564	6 963 875	5 744 595	6 304 482
* Färdigställt under året.					

	Not	2003-12-31		2002-12-31	
		Bokförda värden	Marknadsvärden	Bokförda värden	Marknadsvärden
<i>Avsättningar</i>					
Avsättningar för pensioner		2 286	2 286	2 343	2 343
Summa avsättningar		2 286	2 286	2 343	2 343
<i>Långfristiga skulder</i>					
Inteckningslån		65 100	65 100	65 100	65 100
Summa långfristiga skulder		65 100	65 100	65 100	65 100
<i>Kortfristiga skulder</i>					
Beviljade ej utbetalda forskningsmedel		253 529	253 529	327 254	327 254
Leverantörsskulder		2 064	2 064	2 810	2 810
Valutaterminer	23	60	60	-	-
Övriga kortfristiga skulder	24	19 745	19 745	13 455	13 455
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	25	7 776	7 776	8 655	8 655
Summa kortfristiga skulder		283 174	283 174	352 174	352 174
Summa skulder och avsättningar		350 560	350 560	419 617	419 617
Summa eget kapital och skulder		6 516 124	7 314 435	6 164 212	6 724 099
<i>Ställda säkerheter</i>					
Fastighetsinteckningar	26	67 914		67 914	
Pantsatt obligation för derivathandel		18 861			
<i>Ansvarsförbindelser</i>					
Beviljade anslag att utgå ur kommande års avkastning		95 344		138 362	

Kassaflödesanalys (KSEK)

	2003	2002
Kassaflöde från den löpande verksamheten		
Årets resultat	700 748	-1 388 746
Justeringar för poster som ej ingår i kassaflödet:		
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar	6 448	6 525
Återföring av nedskrivningar materiella anläggningstillgångar	-47 000	-
Nedskrivningar av materiella anläggningstillgångar	-	17 900
Återföring av nedskrivning finansiella anläggningstillgångar	-1 079 019	-
Nedskrivningar av finansiella anläggningstillgångar	345 955	1 079 018
Upplupet anskaffningsvärde realränteobligationer	-	-5 717
Realisationsresultat	287 229	449 395
Förändring av avsättningar till pensioner	-56	-89
Förändringar räntefordran	-6 335	4 645
Förändringar ränteskuld	-102	-142
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar av rörelsekapital	207 868	162 789
Kassaflöde från förändringar i rörelsekapitalet		
Förändring av kortfristiga fordringar	-105 445	-24 287
Förändring av kortfristiga skulder	4 827	-281 404
Kassaflöde från den löpande verksamheten	107 250	-142 902
Kassaflöde från investeringsverksamheten		
Förvärv av materiella anläggningstillgångar	-3 157	-292
Försäljning av materiella anläggningstillgångar	-	160 235
Pågående arbeten 2002 Sånglärkan 12 avslutat 2003	1 740	-1 740
Förvärv av finansiella anläggningstillgångar	-1 945 789	-6 888 338
Försäljning av finansiella anläggningstillgångar	1 940 665	7 014 433
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-6 541	284 298

	2003	2002
Kassaflöde långfristig finansiering		
Förändring av långfristiga skulder	-	-48 931
Kassaflöde långfristig finansiering	0	-48 931
Kassaflöde från anslagsverksamheten		
Förändring av beviljade ej utbetalda anslag	-73 725	-27 383
Årets beviljade anslag	-279 779	-349 971
Kassaflöde från anslagsverksamheten	-353 504	-377 354
Årets kassaflöde	-252 795	-284 889
Kassa, bank vid årets ingång	513 917	798 806
Kassa, bank vid årets utgång	261 122	513 917

Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen har upprättats enligt Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd.

Värdering materiella anläggningstillgångar

Värdering bokförda värden

Materiella anläggningstillgångar värderas till historiskt anskaffningsvärde med avdrag för nedskrivningar och linjära avskrivningar.

Härvid tillämpas följande procentsatser för årlig avskrivning:

– Byggnader	2 %
– Inventarier	20 %
– Datorer	33,33 %

Mark värderas till historiskt anskaffningsvärde med avdrag för erforderliga nedskrivningar.

Investeringar i såväl egenutvecklad som förvärvad programvara kostnadsförs löpande.

Värdering marknadsvärden

Marknadsvärde för fastigheter baseras på externa värderingar utförda av välrenommerade värderingsfirmor. Inventarier och datorer värderas till bokfört värde.

Värdering finansiella anläggningstillgångar

Värdering bokförda värden

Aktierelaterade värdepapper värderas individuellt till historiskt anskaffningsvärde minskat med erforderliga nedskrivningar.

Hedgefonder värderas kollektivt till historiskt anskaffningsvärde minskat med erforderliga nedskrivningar.

Räntebärande värdepapper värderas kollektivt till historiskt anskaffningsvärde minskat med erforderliga nedskrivningar. Upplupen ränta på kupongobligationer redovisas som upplupen intäkt i balansräkningen. Instrument utan kupongränta värderas till upplupet anskaffningsvärde.

Utländska värdepapper värderas utifrån anskaffningsdagens valutakurs.

Värdering marknadsvärden

Räntebärande och aktierelaterade värdepapper värderas till verkligt värde. Med verkligt värde avses senaste betalkurs på balansdagen eller om sådan saknas senaste köpkurs.

Hedgefonder värderas till verkligt värde. Med verkligt värde menas det värde som rapporterats från respektive fondförvaltare.

Utländska värdepapper värderas utifrån balansdagens valutakurs.

Värdering omsättningstillgångar**Värdering bokfört värde**

Fordringar upptas till det belopp som efter individuell prövning beräknas bli betalt.

Fordringar i utländsk valuta värderas utifrån balansdagens valutakurs.

Utestående valutaterminskontrakt värderas kollektivt enligt lägsta värdets princip (LVP). Det innebär att om tillgångskollektivet valutaterminer har negativt marknadsvärde redovisas detta som skuld och motsvarande nedskrivning görs. Skillnaden mellan terminskurs och avistakurs periodiseras över terminskontraktets löptid och redovisas som upplupen ränteintäkt.

Upplupen ränta på certifikat redovisas som upplupen intäkt i balansräkningen.

Banktillgodohavanden i utländsk valuta värderas till balansdagens valutakurs.

Värdering marknadsvärden

Som marknadsvärde används bokfört värde utom för valutaterminskontrakt som värderas till verkligt värde.

Värdering skulder

Skulder i utländsk valuta värderas utifrån balansdagens valutakurs.

Beviljade forskningsmedel

Beviljade forskningsmedel redovisas direkt mot fritt eget kapital. Beviljade medel skuldförs vid beslutstillfället.

Eget kapital

Till bokfört värde

Bokfört eget kapital utgörs av bundet och fritt eget kapital. Bundet eget kapital (stiftelsekapital) består av Jubileumsdonationen (Riksbankens donation) och Erik Rönnbergs donationer. Enligt donationsvillkoren skall realvärdet för dessa donationer upprätthållas över tiden. Detta sker genom en årlig avsättning till bundet eget kapital, med ett belopp beräknat utifrån konsumentprisindex utveckling mellan åren. Det bundna egna kapitalet är ej tillgängligt för utdelning.

Fritt eget kapital består av Kulturdonationen (Kulturvetenskapliga donationen) och balanserat resultat. För Kulturdonationen gäller, som framgår av donationsvillkoren, att dess hela kapital får användas för anslag till forskning. Inom ramen för fritt eget kapital görs emellertid ändå en avsättning för bevarande av donationens realvärde.

Balanserat resultat består av vinstmedel med avdrag för avsättning för bevarande av donationernas realvärden samt för beviljade forskningsmedel. Enligt styrelsebeslut 1992 skall balanserat resultat som lägst uppgå till ett belopp motsvarande tre års utdelning av forskningsmedel i normal omfattning.

Till marknadsvärde

Eget kapital till marknadsvärde motsvarar stiftelsens nettoförmögenhet vid värdering av tillgångar och skulder till marknadsvärden.

Noter (belopp i KSEK)

Not 1. Utdelningar

	2003	2002
Aktier	89 077	70 991
Hedgefonder	21 377	-
Summa	110 454	70 991

Not 2. Ränteintäkter

	2003	2002
Obligationer	74 861	78 154
Certifikat	29 104	32 286
Valutaterminer	1 644	-
Bank	12 576	16 270
Summa	118 185	126 710

Not 3. Resultat fastigheter

	2003	2002
Hysesintäkter	40 663	44 498
Resultat från avyttring av fastighet	-	36 503
Avskrivningar	-6 083	-7 071
Återföring nedskrivning	47 000	-
Nedskrivningar	-	-17 900
Övriga kostnader	-36 465	-21 536
Summa	45 115	34 494

Av fastighetsintäkterna utgör 2 276 en beräknad internhyra för stiftelsens egna lokaler.

De räntekostnader som redovisas i resultaträkningen avser lån mot säkerhet i stiftelsens fastigheter.

Se även not 13 och 14.

Not 4. **Resultat från avyttring och nedskrivning av finansiella instrument**

	2003	2002
Realisationsresultat obligationer	56 313	28 432
Realisationsresultat aktier	-346 287	-514 330
Återföring nedskrivning aktier 2002	1 078 944	-
Nedskrivning aktier	-345 955	-1 078 943
Realisationsresultat hedgefonder	2 745	-
Återföring nedskrivning hedgefonder 2002	75	-
Nedskrivning hedgefonder 2002	-	-75
Summa	445 835	-1 564 916

Not 5. **Valutakursresultat m.m.**

	2003	2002
Ej utnyttjade anslag	2 877	1 818
Återbäring från SPP	-	1 072
Valutakursresultat orealiserat	-5 986	-32 956
Valutakursresultat valutaterminer	11 534	-
Nedskrivning valutaterminer	-60	-
Restitution av skatt	408	-
Övrigt	1	1
Summa	8 774	-30 065

Not 6. **Finansiella kostnader**

	2003	2002
Depåavgift	355	1 270
Förvaltningsarvoden	328	880
Övriga finansiella kostnader	1 255	1 202
Summa	1 938	3 352

Not 7. **Löner, andra ersättningar och sociala kostnader**

	2003	2002
Löner och andra ersättningar		
Styrelse och verkställande direktör	2 512	1 621
Övriga anställda	6 024	5 579
Upplupna löner	10	100
Summa	8 546	7 300
 Sociala kostnader	6 872	4 652
– varav pensionskostnader	3 323	1 842

Av pensionskostnader avser 658 (467) styrelse och verkställande direktör.

Not 8. **Medelantal anställda**

	2003	2002
Kvinnor	6	6
Män	7	7
Summa	13	13

Not 9. **Upplysning om sjukfrånvaro**

Under perioden 2003-07-01 – 2003-12-31 finns ingen sjukfrånvaro att rapportera.

Not 10. **Ersättning till revisorer**

	2003	2002
Öhrlings Pricewaterhouse Coopers (internrevision och rådgivning)	215	246
Summa	215	246

Not 11. **Förändring av ej realiserade vinster**

	2003	2002	Förändring
Fastigheter	290 861	341 077	–50 216
Obligationer	97 656	127 296	–29 640
Aktier	369 335	39 990	329 345
Hedgefonder	40 459	51 524	–11 065
Summa	798 311	559 887	238 424

Not 12. **Avsättning för bevarande av realvärden**

Genomsnittsvärdet för konsumentprisindex år 2003 uppgår till 278,1. Motsvarande indexvärde för år 2002 är 272,9. Mellan år 2002 och år 2003 ökade således konsumentprisindex med 1,91 %. Den uppindexerade reala stiftelsekapitalet (bundet eget kapital) skall därför ökas med $1\,683\,386 \times 0,0191 = 32\,153$. Se vidare not 21 och 22.

Not 13. **Fastigheter**

	Bokfört värde	Marknads- värde
Styrpinnen 23, Stockholm	79 154	90 000
Claus Mortensen 24, Malmö	76 410	94 000
Brännaren 7, Stockholm	15 728	49 000
Kampsången 4, Stockholm	10 755	33 500
Sländan 2, Stockholm	7 878	34 000
Trädlärkan 2, Stockholm	14 716	27 000
Rekryten 6, Stockholm	25 122	77 000
Snöklockan 1, Stockholm	21 806	54 500
Jasminen 4, Stockholm	14 807	35 000
Apelträdet 5, Stockholm	14 144	29 500
Hjorten 17, Stockholm	16 978	56 000
Sånglärkan 12, Stockholm	40 141	49 000
Summa	337 639	628 500

Fastigheterna ägs till 100 %.

Not 14. **Fastigheter**

	2003	2002
<i>Byggnader</i>		
Ingående anskaffningsvärden	302 618	404 500
Årets investeringar	3 100	-
Årets försäljningar	-	-101 882
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	305 718	302 618
Ingående avskrivningar	-53 224	-64 957
Årets försäljningar	-	17 785
Årets avskrivningar	-6 083	-6 052
Utgående ackumulerade avskrivningar	-59 307	-53 224
Ingående nedskrivningar	-62 700	-64 958
Årets försäljningar	-	14 258
Återföring nedskrivning Styrpinnen 23	32 900	-
Årets nedskrivningar	-	-12 000
Utgående ackumulerade nedskrivningar	-29 800	-62 700
<i>Mark</i>		
Ingående anskaffningsvärden	135 128	214 747
Årets investeringar	-	-
Årets försäljningar	-	-79 619
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	135 128	135 128
Ingående nedskrivningar	-28 200	-48 042
Årets försäljningar	-	25 742
Återföring nedskrivning Styrpinnen 23	14 100	-
Årets nedskrivningar	-	-5 900
Utgående ackumulerade nedskrivningar	-14 100	-28 200

Utgående restvärden enligt plan byggnader och mark	337 639	293 622
---	----------------	----------------

Taxeringsvärden, byggnader	312 520	296 690
----------------------------	---------	---------

Taxeringsvärden, mark	174 775	164 954
-----------------------	---------	---------

Fastigheternas marknadsvärden framgår av not 13. Se även not 3.

Not 15. **Inventarier**

	2003	2002
Ingående anskaffningsvärde	3 482	4 207
Inköp	57	292
Försäljningar och utrangeringar	-	-1 017
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	3 539	3 482
Ingående avskrivningar	-2 803	-3 332
Försäljningar och utrangeringar	-	1 002
Årets avskrivningar	-364	-473
Utgående ackumulerade avskrivningar	-3 167	-2 803
Utgående restvärde enligt plan	372	679

Not 16. **Obligationer**

Förfalloår	Nominellt värde	Bokfört värde	Marknadsvärde
<i>Svenska nominalränte- obligationer</i>			
2004	140 000	145 508	142 902
2005	410 000	417 527	421 444
2006	250 000	257 100	259 409
2007	100 000	100 149	104 427
2009	100 000	106 510	106 769
2014	25 000	28 526	28 939
Summa		1 055 320	1 063 890
<i>Svenska realränte- obligationer</i>			
2008*	150 000	152 476	183 371
2015	278 000	287 335	324 940
2020	50 000	46 914	65 578
2028	60 000	70 276	72 197
Summa		557 001	646 086
Summa obligationer		1 612 321	1 709 976

* varav nominellt värde 18 861 pantsatt för derivathandel.

Not 17. **Aktier**

	Antal	Bokfört värde	Marknads- värde
<i>Svenska aktier</i>			
Altima	20 000	0	1 400
Assa Abloy B	375 000	32 062	32 063
AstraZeneca SDB	365 000	127 933	127 933
Atlas Copco A	240 000	41 279	61 800
Autoliv SDB	100 000	24 690	27 300
Axfood	150 000	23 015	24 975
Axis	495 000	6 426	8 415
Ballingslöv	96 000	6 144	7 536
Bergman & Beving B	640 000	24 959	29 312
Billerud	65 000	6 797	7 053
Biotage A	207 800	2 431	2 431
Boliden	250 000	9 600	9 600
Cardo	30 000	5 252	5 985
Electrolux B	400 000	54 977	63 200
Elekta B	60 425	6 049	8 157
Eniro	100 000	6 134	6 900
Ericsson B	16 000 000	206 400	206 400
Expanda B	250 000	7 400	7 400
Finnveden B	290 500	11 950	12 550
FöreningsSparban- ken A	700 000	82 016	99 050
G&L Beijer	225 000	15 098	18 225
Gambro B	359 600	21 396	21 396
Getinge Industrier B	250 000	13 977	17 250
Hennes & Mauritz B	825 000	141 075	141 075
Holmen B	50 000	10 423	12 775
Hufvudstaden A	400 000	11 267	13 880
Industrivärden C	300 000	26 393	32 550
Investor B	1 200 000	83 400	83 400
Kinnevik B	40 000	6 277	9 440

	Antal	Bokfört värde	Marknads- värde
Lagercrantz Group B	558 600	12 568	12 569
Lindex	9 900	1 824	2 178
Mekonomen B	103 500	5 740	18 992
MTG B	75 200	11 393	11 393
NCC B	200 000	11 100	11 100
Nobia	200 000	11 022	15 000
Nokia SDB	200 000	24 900	24 900
Nolato B	30 000	1 298	1 482
Nordea	3 165 000	135 583	170 910
Observer	221 520	7 598	7 598
Sandvik	270 000	57 613	66 960
SCA B	330 000	81 986	97 020
Scania B	280 000	50 008	56 840
SEB A	700 000	57 084	74 200
Securitas B	250 000	23 466	24 250
Skandia	800 000	20 960	20 960
Skanska B	750 000	47 625	47 625
SKF B	100 000	23 961	27 800
SSAB B	200 000	17 686	24 700
Svedbergs	209 300	18 992	21 139
Svenska Handels- banken A	900 000	119 693	132 300
Tele2 B	180 000	49 987	69 120
Telelogic	550 000	6 325	6 325
TeliaSonera	2 425 000	81 482	91 180
Teligent	146 800	2 848	2 848
Trelleborg B	335 200	33 768	39 218
Volvo B	450 000	66 992	99 000
Summa svenska aktier		1 998 322	2 277 058

	Antal	Bokfört värde	Marknads- värde
<i>Utländska aktier</i>			
Danmark			
AP Moeller	800	29 868	41 417
Maersk			
Danske Bank	100 000	15 323	16 832
DSV	50 000	13 267	15 860
Jyske Bank	30 000	7 163	11 375
Topdanmark	50 000	14 557	19 202
Finland			
Huhtamäki	22 950	1 942	1 943
Kone B	30 000	8 931	12 362
Nokia A	180 000	22 349	22 349
Novo Group	539 750	16 602	21 996
Tecnomen	423 238	5 251	5 251
Tieto-X	254 000	4 992	4 992
Uponor	50 000	9 594	11 320
Frankrike			
Alcatel	235 000	21 692	21 729
Atos	25 000	11 054	11 479
Aventis	60 000	27 741	28 473
Axa	115 000	17 674	17 674
BNP Paribas	25 000	9 288	11 302
Carrefour	60 000	23 648	23 648
Hermes	13 000	18 060	18 060
Pernod-Ricard	14 500	10 968	11 575
Pinault Printemps	12 000	8 330	8 330
Schneider Electric	30 000	11 334	14 101
Société Générale A	40 000	19 654	25 357
Total Fina Elf	25 000	30 009	33 372
Vivendi Universal	70 000	9 814	12 216
Holland			
Euronext	25 000	4 544	4 544
ING Groep	150 000	16 441	25 117
Royal Dutch	60 000	21 288	22 713

	Antal	Bokfört värde	Marknads- värde
V N U	25 000	5 671	5 671
Italien			
ENI	125 000	15 577	16 935
Telecom Italia	759 200	15 533	16 157
Unicredito Italiano	400 000	15 128	15 504
Norge			
Norsk Hydro	30 000	10 901	13 279
Orkla A	70 000	10 163	11 247
Telenor	430 000	15 014	20 170
Spanien			
Acerinox	35 000	11 740	11 848
B.B.V.A.	250 000	20 652	24 791
Storbritannien			
Barclays	375 000	23 214	24 001
Compass Group	300 000	14 644	14 644
GlaxoSmithKline	100 000	16 442	16 442
Legal & General Group	1 750 000	22 114	22 536
Royal Bank of Scotland	70 000	14 452	14 801
Scottish Power	320 000	15 302	15 302
Serco Group	300 000	6 628	6 628
Vodafone	1 500 000	24 157	26 687
WPP Group	125 000	8 807	8 807
Schweiz			
Holcim	35 000	11 710	11 710
Nestle	14 000	23 718	25 127
Novartis	40 000	12 484	13 045
Roche	30 000	21 738	21 738
Serono	4 500	22 377	23 053
Tyskland			
BMW	30 000	9 984	9 984
DaimlerChrysler	25 000	8 377	8 377
E.ON	25 000	10 039	11 714

	Antal	Bokfört värde	Marknads- värde
SAP	8 000	9 647	9 647
Siemens	30 000	16 975	17 252
USA			
Berkshire Hathaway	20	11 920	12 141
Citigroup	70 000	22 402	24 483
General Electric	30 000	6 697	6 697
Pfizer	120 000	30 549	30 549
Wells Fargo	45 000	17 917	19 095
Summa utländska aktier		914 051	1 004 651
 Summa aktier totalt		 2 912 373	 3 281 709

Not 18.	Hedgefonder	Antal ande- lar	Bokfört värde	Marknads- värde
	Eikos	358	50 000	61 839
	Nektar	73 562	120 714	146 079
	Tanglin	17 828	25 000	25 000
	Valhalla	7 500	7 200	7 391
	Zenit	1 466	52 745	55 809
	Summa hedge- fonder		255 659	296 118

Not 19. **Övriga kortfristiga fordringar**

	2003	2002
Hysesfordringar m.m.	243	3
Skattefordran	250	-
Momsfordran	368	484
Fordran SPP	-	1 072
Sålda ej betalda värdepapper	64 424	-
Övrigt	430	-
Summa	65 715	1 559

Not 20. **Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter**

	2003	2002
Upplupna räntor	40 566	34 231
Förutbetalda kostnader	773	572
Upplupen intäkt	408	-
Summa	41 747	34 803

Not 21. **Eget kapital, bokfört värde**

	Bundet eget kapital	Fritt eget kapital	Eget kapital	
	(Jubileums- donationen och Erik Rönnbergs donationer)	Kultur- donationen	Balanse- rat resul- tat	
Eget kapital 2002-12-31	2 327 883	1 683 386	1 733 326	5 744 595
Årets resultat			700 748	700 748
Beviljade forskningsme- del			-279 779	-279 779
Eget kapital 2003-12-31	2 372 346	1 715 539	2 077 679	6 165 564

Not 22. **Eget kapital, marknadsvärde**

	Bundet eget kapital	Fritt eget kapital		Eget kapital
	(Jubileums-donationen och Erik Rönnbergs donationer)	Kultur-donationen	Balanserat resultat	
Eget kapital 2002-12-31	2 327 883	1 683 386	2 293 213	6 304 482
Avsättning för bevarande av donationernas realvärde	44 463	32 153	-76 616	
Förändring av eget kapital till marknads-värde			939 172	939 172
Beviljade forskningsme-del			-279 779	-279 779
Eget kapital 2003-12-31	2 372 346	1 715 539	2 875 990	6 963 875

Not 23. **Valutaterminer**

Köpt/såld valuta	Nominellt belopp	Bokfört värde	Marknadsvärde
<i>Förfallomånad 2004-03</i>			
SEK/CHF	14 622	22	22
SEK/EUR	122 924	-414	-414
SEK/GBP	26 832	-72	-72
SEK/NOK	8 788	151	151
SEK/USD	15 439	253	253
Summa valutaterminer	188 605	-60	-60

Not 24. **Övriga kortfristiga skulder**

	2003	2002
Personalens källskatt	942	420
Köpta ej betalda värdepapper	16 896	12 037
Deposition av hyra	24	-
Skatteskulder	-	119
Förvaltning av medel från Vetenskapsrådet	448	740
Förvaltning av medel från riksdagen	135	139
Förvaltning av medel för stiftelseprojekt 2004	1 300	-
Summa	19 745	13 455

Not 25. **Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter**

	2003	2002
Sociala avgifter	878	367
Intjänade ej uttagna semesterdagar	500	500
Särskild löneskatt på pensionsförsäkringspremier	778	454
Upplupna löner	1 457	2 311
Upplupna räntor inteckningslån	246	348
Förutbetald hyresintäkt	3 143	3 664
Övrigt, fastigheter	711	728
Övriga upplupna kostnader	63	283
Summa	7 776	8 655

Not 26. **Ställda säkerheter**

	2003	2002
<i>För egna avsättningar och skulder</i>		
<i>Avseende skuld för inteckningslån och derivathandel</i>		
Fastighetsinteckningar	67 914	67 914
Pantsatt obligation för derivathandel nom värde	18 861	-
Summa	86 775	67 914

Not 27. **Beviljade medel till forskning**

	2003	2002
Medel från Jubileumsdonationen inkl. Nils-Eric Svenssons fond	109 149	118 360
Medel från Kulturvetenskapliga donationen	169 920	230 716
Medel från Erik Rönnerbergs donation för forskning om åldrande och åldersrelaterade sjukdomar	540	675
Medel från Erik Rönnerbergs donation för forskning om sjukdomar under de tidiga barnåren	170	220
Summa	279 779	349 971

Stockholm 9 februari 2004

Eva Österberg
Ordförande

Sonia Karlsson
Vice ordförande

Per Bill

Johan Brygg

Bernt Ekholm

Christer Jönsson

Lars-Erik Klangby

Lennart Kollmats

Mats Larsson

Lars Lilja

Majléne Westerlund Panke

Christina Garsten

Dan Bränström
Verkställande direktör

Riksrevisionens revisionsberättelse har avgivits den 12 februari 2004.

Revisionsutlåtande

Till styrelsen i Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond Org. nr 802012-1276

Vi har i egenskap av internrevisorer granskat årsredovisningen och bokföringen samt styrelsens förvaltning i Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond för år 2003. Det är styrelsen som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och förvaltningen. Vårt ansvar är att uttala oss om årsredovisningen och förvaltningen på grundval av vår revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att vi planerat och genomfört revisionen för att i rimlig grad försäkra oss om att årsredovisningen inte innehåller väsentliga fel. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens tillämpning av dem samt att bedöma den samlade informationen i årsredovisningen. Vi har granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i stiftelsen för att kunna bedöma om styrelseledamot är ersättningsskyldig mot stiftelsen, om skäl för entledigande föreligger eller om ledamoten på annat sätt handlat i strid med stiftelselagen eller stiftelseförordnandet. Vi anser att vår revision ger oss rimlig grund för våra uttalanden nedan.

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger därmed en rättvisande bild av stiftelsens resultat och ställning i enlighet med god redovisningssed i Sverige.

Styrelseledamöterna har inte handlat i strid med stiftelselagen eller stiftelseförordnandet.

Stockholm den 12 februari 2004

Öhrlings Pricewaterhouse Coopers AB

Ulrika Granholm Dahl

Auktoriserad revisor

Donationer (belopp i KSEK)

De medel som Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond förvaltar härrör från fem olika donationer.

- Donation från Sveriges Riksbank för att främja och understödja vetenskaplig forskning (Jubileumsdonationen)
- Nils-Eric Svenssons fond
- Kulturvetenskapliga donationen
- Erik Rönnbergs donation för forskning om åldrande och åldersrelaterade sjukdomar
- Erik Rönnbergs donation för forskning om sjukdomar under de tidiga barnåren

(För en mer utförlig beskrivning av ändamålen för de olika donationerna hänvisas till avsnittet Den forskningsstödande verksamheten).

Samtliga medel som donerats till Riksbankens Jubileumsfond samförvaltas. Avkastningen från de olika donationerna skall emellertid gå till olika ändamål. Stiftelsens totala avkastning på förvaltade medel måste därför fördelas på de olika donationerna.

Vid ingången av år 2003 var marknadsvärdet för de olika donationerna följande:

1. Jubileumsdonationen inkl. Nils-Eric Svenssons fond	4 205 126	(66,7006 %)
2. Kulturvetenskapliga donationen	2 080 956	(33,0076 %)
3. Erik Rönnbergs donation för forskning om åldrande och åldersrelaterade sjukdomar	14 057	(0,2230 %)
4. Erik Rönnbergs donation för forskning om sjukdomar under de tidiga barnåren	4 343	(0,0689 %)
Totalt eget kapital till marknadsvärde 2002-12-31	6 304 482	

Riksbankens Jubileumsfonds totala avkastning år 2003 (bokföringsmässigt resultat + förändring av ej realiserade vinster = 700 748 + 238 424 = 939 172) skall proportioneras ut på de olika donationerna.

1. Jubileumsdonationen inkl. Nils-Eric Svenssons fond

Ingående värde	4 205 126
Andel av årets totala avkastning	626 433
Årets anslag	-109 149
Marknadsvärde 2003-12-31	4 722 410

Anslagen från Nils-Eric Svenssons fond har inte någon direkt koppling till avkastningen på förvaltade medel. Styrelsen för Riksbankens Jubileumsfond har förbundit sig att se till att anslagen per år kan uppgå till ett visst belopp – som för år 2003 är 300. Donationen skall anses vara förbrukad vid utgången av år 2015. I denna sammanställning har därför Nils-Eric Svenssons fond slagits ihop med Jubileumsdonationen.

2. Kulturvetenskapliga donationen

Ingående värde	2 080 956
Andel av årets totala avkastning	309 998
Årets anslag	-169 920
Marknadsvärde 2003-12-31	2 221 034

3. Erik Rönnbergs donation för forskning om åldrande och åldersrelaterade sjukdomar

Ingående värde	14 057
Andel av årets totala avkastning	2 094
Årets anslag	-540
Marknadsvärde 2003-12-31	15 611

4. Erik Rönnbergs donation för forskning om sjukdomar under de tidiga barnåren

Ingående värde	4 343
Andel av årets totala avkastning	647
Årets anslag	-170
Marknadsvärde 2003-12-31	4 820

Totalt eget kapital till marknadsvärde 2003-12-31	6 963 875
--	------------------